БҮХЫ ОРОНУУДАЙ ПРОЛЕТАРИНАР, НЭГЭДЭГТЫ!

41-дэхи жэлээ гарана

БУРЯАД ҮНЭН

КПСС-эй Буряадай обкомой, Буряадай АССР-эй Верховно Соведэй, Министрнүүдэй Соведэй орган

№ 109 (10477) | 1964 оной майн 9, суббото | Сэн 2 мүнгэн

ХАНИ БАРИСААН, ҺАНАЛАА НЭГЭДЭЛГЭ

…ЕТСКЭ СОЮ… …радуудай, Аф… …ын арадуудай …охи хани бари… …улам батажажа байһые …эй майн үдэрнүүд сэдь… …лгэмэ һайханаар гэр… …аруулба.

…рай Арадай Демократи… Республикын президент, …й национальна сүлөө… фронт гэжэ партиин …на секретарь нүхэр Бен Беллын, тэрээнэй …эдэй Советскэ Союзда …лан ерэһэниинь совет, арадуудай ажабайдалда …р шухала удхатай яба… …оно.

…ороной хүтэлбэрилхы …буулагшадай хэлсээ хэ… үндэһөөр советско-ал… хамтын коммюникедэ табигдаад, үсэглэлдэр …да» тунхаглагдаа. Энэ документ дотор СССР Алжирай хоорондын хани …е хүжөөлгын түрүүшын …аргагдаад, манай оронуу… …ын харилсаанай саашан… …хараалагдаһан байна. …даа арадуудай хоорон… …шэ эрхэ ба хани холбоо… …ийнскэ гол ёһонуудаар …эн, уласхоорондын ехэ …нартай документ мүн. **…етскэ Союз бодото сү… түлөө, империализмда ёһоной колониализмда …сэн тэмсэгшэ бүхы ара… үнэнтэ ханинь байһан байнашье гэжэ онсолон …эхые хүсэнэб. Бэеэ …хамаарангүй байха по… Алжирай бэелүүлжэ …, тэрэшэлэн Африкада, …дэлхэй дээрэ амгалан бэхижүүлхэ, колони… дарлалтые эсэслэн усад… …орилгоор Алжирай пра… …ствын, президент Бен …өөрынь гаргажа байгаа …го хүсэлэлгые совет хү… үндэрөөр сэгнэнэ».** гэжэ Н. С. Хрущев Симферополиин аэропорт дээрэ хэлээ һэн.

Совет хүтэлбэрилэгшэдтэй, нүхэр Н. С. Хрущевтой хэһэн хэлсээнүүдэй ехэ амжалтатайгаар үнгэрһэн тухайда президент Бен Белла өөрынгөө зүгһөө онсолон тэмдэглээд, нигэжэ мэдүүлээ: **«Манай баталһан хэлсээнүүд Советскэ Союзай туһаламжаар, хани харилсаанай үндэһөөр социализм байгуулха замаараа найдамтай дабшаха арга Алжирта олгоно. Орон дотороо социализм байгуулха аргатай болообди. Гэхэтэй хамта, эдэ хэлсээнүүднай империализмын ба хархис хүсэнүүдэй хэжэ болохо ба хэдэг хашалта баалалтаһаа Алжирые аршалха найдамтай хамгаалга болоно. Советскэ Союзай үнэн ханинар байгаабди, байхашьебди гэжэ мүнөөдэр найдуулхые баһал хүсэнэб».**

Советско-алжирска хани барисаанда зорюулагдажа майн 6-да Кремлиин Съезднүүдэй ордон соо болоһон ехэ митинг колониальна дарлалтада, империализмда эсэргүү, эб найрамдалай ба социальна дэбжэлтын түлөө тэмсэлдээ хоёр арадай һанал нэгэтэй байһанай хэзээшье мартагдашагүй гэршэ болоо.

Майн 6-да Советскэ правительствын толгойлогшо Н. С. Хрущев Арабуудай Нэгэдэмэл Республикада хани ёһоор айлшалжа ошобо. ОАР-ай арад зоной совет айлшание угтахын тула ямар ехэ баяртайгаар бэлдэжэ байһан тухай һайн мэдээсэлнүүд эртэ урда сагһаа эхитэй Нил мүрэнэй эрьеһээ абтана. Советскэ Союзай туһаламжаар Асуанай үндэр хаалта бодхоожо байһан барилгашад Нил мүрэнэй һабые хааха шиидхэхы добтолгодоо бэлдэнэд.

Энээнтэй дашарамдуулан үнгэргэгдэхэ баяр ёһололдо Н. С. Хрущев, ОАР-ай президент Гамаль Абдель Насер, Алжирай президент Бен Белла, Африкын болон Азиин олохон гүрэнүүдэй, правительствануудай толгойлогшонор хабаадаха юм.

Энэнь Арабуудай Нэгэдэмэл Республикын ажабайдалдахи гайхамшаг ушар байхаһаа гадна, мүн нэгэ ут зорилгын түлөө — колониальна дарлалтын хүндэ хүшэр хойшолонгуудые усадхахын түлөө, амгалан байдалай, хүгжэлтэ дэбжэлтын түлөө, дарлалтын гэнжые мулталжа хаяһан арадуудай гэгээн гэрэлтэ ерээдүйн түлөө тэмсэлдэ Советскэ Союзай, Африкын, Азиин арадуудай бата нэгэдэлтэй байһанай сэдьхэл доһолгомо гэршэ жэшээ болохонь лабтай. Асуанай үндэр хаалта совет, араб арадуудай улам батажажа байгаа хани барисаанай гайхамшаг һүлдэ тэмдэг болоч бодхоогдожо байна.

Арабуудай Нэгэдэмэл Республикада Н. С. Хрущевой айлшалан ошолгые бүхы совет арад ехээр һайшаана. Энэ айлшалалгань Инди, Индонези, Бирмэ, Афганистанда Советскэ правительствын толгойлогшын ошоһон түүхэтэ айлшалгын үргэлжэлэл, дэлхэйн бүмбэрсэгэй сүлөөдэ дуратай, эб найрамдалта хүсэнүүдэй бата нэгэдэл ба талархалые улам бэхижүүлхэ хэрэгтэ пилээд ехэ нэмэри болохо байха.

Советскэ Союзтай, бусад социалис оронуудтай һаналаа нэгэдэлгые бүри ехээр бадаруулан жагсаалга, империализмда эсэргүү тэмсэлдэ бүхы түрүү хүсэнүүдэй нягтаар жагсан нэгэдэлгэ хадаа Азиин, Африкын ба Латиин Америкын сүлөөрһэн, тэмсэжэ байгаа арадуудай үнэн зүб хэрэгэй илаха ябадалда угаа ехэ удха шанартай байһые үдэр бүхэнэй үйлэ хэрэг баталан гэршэлнэ. Азиин болон Африкын арадуудай тэмсэлые социалис хани нэгэдэлһээ таһалха, империализмда эсэргүү нэгэдэмэл фронтые бутаргаха, расын шэнжэ баримталан илгажа, сагаан, хара, шара шарайтай арадуудай хоорондо «хитадай хана» шэнги юумэ бодхоохые һэдэдэг хитад һандаргагшадай ааша ехэ зэбүүрхэл үүсхэжэ байна. Азиин ба Африкын гүрэнүүдэй хоёрдохи конференцидэ бэлэдхэлтэй дашарамдуулан, Советскэ правительствын тунхаглаһан мэдүүлгэ соо хитад һандаргагшадай эдэ ааша һэдэлгэнүүд эрид буруушаагдаа.

Өөрынгөө правительствын энэ мэдүүлгые совет арад бүрин дэмжэнэ. Манай арад эб найрамдалай түлөө, арадуудые колониальна дарлалтаһаа, гадаадын элдэб түхэлтэй дулдыдалгаһаа бүрин сүлөөрүүлхын түлөө саашадаашье хүсэ шадалаа гамнангүй тэмсэхээр, социалис оронуудай, мүн гадаадын зонхилолгын гэнжые таһара татажа байгаа залуу гүрэнүүдэй, мүн социалис оронуудай хани барисаа, харилсаа холбоон ба харилсан дэмжэлсэлгые улам бэхижүүлхын түлөө сэхэ шууд тэмсэхээр шиидэн зоригжонхой байна.

Совет Азербайджанай ниислэл — Баку хотодо мүнөөдэр нээгдэхэ Азиин, Африкын арадуудтай һаналаа нэгэдэлгын хоёрдохи советскэ конференци эдэ зорилгонуудые шиидхэхэ хэрэгтэ туһа хүргэхэ зэргэтэй.

Ази болон Африкын һаналаа нэгэдэлгын конференцинүүдэй, тус организациин Соведэй гүйсэдкомой ба сессинүүдэй шиидхэбэринүүдые Советскэ комитет эдэбхитэйгээр дэмжэн, бодото дээрэнь бэелүүлнэ. Совет олониитын һанал бодол хадаа Анголын ба Мозамбикын, Урда Африкын ба Урда Вьетнамай, Аравиин урда зүгэй ба Урда Корейн— сүлөөрэлгын түлөө тэмсэлэй бадаржа байһан бүхы оронуудай — арад түмэнэй тэмсэлые дэмжэһэн мэдүүлгэ болоно. Тэмсэжэ байгаа эдэ арадуудта Совет ороной үзүүлдэг материальна туһаламжа бүри ехэ болоно. Сүлөөрһэн оронуудтахи арадуудтай Советскэ Союзай хани холбоон улам бэхижэнэ. Азиин, Африкын оронуудтай бүри олоор делегацинуудаа эльгээлсэдэг болоожо байна.

Ази ба Африкын арадуудай һаналаа нэгэдэлгын хүдэлөөн ниитын ехэ хүсэн, арадуудай национально-сүлөөрэлгын тэмсэлэй шухала нүхэсэл болоно. Энэ хүдэлөөн олониитын бусад демократическа хүдэлөөнүүдтэй ниилэн, империализмда ба колониальна дарлалтада эсэргүү, эб найрамдалай, демократиин ба социализмын түлөө тэмсэлдэ шухала үүргэ дүүргэнэ.

(«Правдын» майн 8-най түрүү бэшэгһээ).

СОВЕТ АРАДАЙ интернациональна уялга

Н. С. Хрущевой амаршалга

Майн 8-да нээгдэхэ Ази болон Африкын арадуудай һаналаа нэгэдэлгын хоёрдохи совет конференцидэ хабаадагшадта нүхэр Н. С. Хрущев амаршалгын бэшэг эльгээбэ. Үшөө 1920 ондо агууехэ Ленинэй үүсхэлээр Зүүн зүгэй арадуудай нэгэдэхи съездын үнгэрһэн Баку городто тус конференци болохонь гэжэ энэ бэшэг соогоо Н. С. Хрущев тэмдэглэнэ.

Энэ үнгэрһэн саг соо дэлхэй дээрэ, мүн манай орон дотор болоһон туйлай ехэ хубилалтанууд тухай хэлэхэ зуураа, совет арадай туйлаһан амжалтанууд хадаа национальна бэеэ даанхай байдалай түлөө, социальна дэбжэлтын түлөө тэмсэлдэнь бүхы арадуудые зоригжуулна гээд Н. С. Хрущев онсолон тэмдэглэнэ. Колониальна системын үлэгдэлнүүдые үндэһөөрнь үгы хэхэ, залуу гүрэнүүдэй бэеэ даанхай байдалай бэхижүүлхэ, эдэ гүрэнүүдэй социалис оронуудай арадуудтай, бүхы революционно, түрүү хүсэнүүдтэй жагсаалтаа бэхижүүлхэ хэрэгтэнь али болохо аргаар туһаламжа үзүүлхэ гээшэ совет арадай интернациональна уялга болоно.

Эб найрамдалай, демократиин, социализм болон коммунизмын замаар

Гитлеровскэ фашистнуудһаа ороноо сүлөөлһөөр арба юһэн жэлэй ойтой дашарамдуулан, КПСС-эй Центральна Комитедэй, СССР-эй Верховно Соведэй Президиумэй, СССР-эй Министрнүүдэй Соведэй зүгһөө, бүхы совет арадай зүгһөө Германиин Демократическа Республикын ажалшадые үнэн зүрхэнһөө амаршалһан телеграмма нүхэд Н. С. Хрущев, Л. И. Брежнев ГДР-эй хүтэлбэрилэгшэдтэ — нүхэд Вальтер Ульбрихт, Отто Гротеволь, Иоганнес Дикман болон Эрих Корренс гэгшэдтэ эльгээбэ.

СССР-тэ коммунизм байгуулжа байһан совет арад немец хани нүхэдэйнгөө экономико, эрдэм болон соёлой талаар ехэ амжалта туйлаһандань үнэн ёһоор баясана.

СССР ГДР хоёрой, Советскэ Союзай Коммунис партии Германиин Нэгэдэмэл социалис парти хоёрой хоорондохи аха дүүгэй харилсаа хоёр арадай аша туһада, социалис оронуудай болон уласхоорондын коммунис хүдэлөөнэй хани барисаа бэхижүүлхэ хэрэгтэ таарамжатай байна гээд телеграмма соо тэмдэглэгдэнэ.

* * *

Фашис дарлалтаһаа немец арадые сүлөөлһөөр арбан юһэдэхи жэлэй ойтой дашарамдуулан, Советскэ Союзай арадуудые, Совет Армиин бүхы сэрэгшэдые үнэн зүрхэнһөө амаршалһан телеграмма ГДР-эй хүтэлбэрилэгшэд — нүхэд Вальтер Ульбрихт, Отто Гротеволь, Иоганнес Дикман болон Эрих Корренс нүхэд Н. С. Хрущевто, Л. И. Брежневтэ эльгээбэ.

(ТАСС).

Шэниисэ, горохой тарилга дүүрээ

…ЭН-ДҮҮМЭ. (Телефоноор аб…) Манай отрядай механиза… …д хабарай тарилгын бүхы …эриие нютагай эрхэ бай… …үнөө жэлэй сагай уларил …ажа эмхидхэнэ. Газарай …ээр лэ тэрэнээ хахалжа …һэмди. Энэ хүдэлмэридэ тракторнуудаа табижа, бо… …болзорто 351 га хахалаг… 301 гектарта лущени хэг…

…днай шэниисэ, горох та… …полиин 289 гектарта ам… …уһа оруулаа, 311 гек… минеральна үтэгжүүлгэ …аа. Ханаабаар 50 гектар …гдаа.

…аһаар лэ тарилгаяа эхи… …эмди. Мүнөө 300 гектар …сэ, 300 га горох тариха …а дүүргээд байнабди. Шэ… …гол түлөб хэрээһэлүүлэн …аа, гектар бүридэ 2 цент… …рэһэн хаягдаа. Горох гек… 3 центнер таригдаһан бай…

…дай механизаторнууд туй… үргасынгаа зэргээр түл… нэмэлтэ түлөөһэ абаха хадаа, хүдэлмэреэ һайн шанартайгаар хэхые оролдоно. Тарилга хэхынгээ урда тээ, хэһэн хойноо газарай хүрьһэн нягтаруулагдаа.

Нютагайнгаа эрхим үтэгжүүлгэ болохо наг шэбхэ хүсэдөөр хэрэглэхые оролдонобди. Поли дээрэ бүхыдөө 3 мянгаад тонно шэбхэ зөөгдэжэ, бүхыдөө тараагдаад байна. Тэрэнһээ гадна, 1273 тонно шэбхэ шоройтой холигдожо, 2700 тонно компост бэлдэгдээд, кукуруза тариха газарта оруулагдана. Нуга сабшалан дээрэ 2800 тонно шэбхэ гаргажа, 40 гектар үтэгжүүлээбди.

Энэ үедэ отрядай механизаторнууд шэбхэ-шоройн компост хэжэ, сабшалан уһалжа, шэбхэ тараажа байнхай. Оньһожоруулагдаһан звенодомнай халаанай даабари дүүргэхэгүй нэгэшье механизатор байхагүй. Бүхы тракторнууд хоёр халаанда хүдэлгэгдэнэ. Иигээд майн хорёодоор кукурузаяа тарижа захалхабди.

А. ГУСЕВ,
Сэлэнгын совхозой мелиоративна отрядай начальник.

ШАНАР—ЭЛБЭГ УРГАСЫН ЭХИН

Яруунын үйлэдбэриин управлениин урдаа хараха таряа талханай, ангир шара шэниисын нютаг Эгэтэ, Үльдэргөөршье энэ жэлдэ хабар хожомдожо ерээ. Нилээд удаан һалхитай хүйтэн байбашье, Майн һайндэрэй һүүлээр сэлмэжэ, дулаахан үдэрнүүд игааба. Таряашадта мүнөө үдэр, час бүхэн үнэтэй.

Эгэтын «Дружба» колхозой таряалан дээрэ ажалай эршэ замханагүй. Тарилгын 13 агрегат үглөөнэй бүрэнхыһөө үдэшын харанхы болотор ажаллажа, 5 хоногой туршада 2000 гектар шэниисэ, 304 гектар горох тариба. Эгэтынхид нёдондонойхиһоо тарилгаяа 7 үдэрөөр хойнотожо эхилбэшье, тэрэ үеынхиһөө 1,5 дахин ехэ тарилга хээд, ажалайнгаа бүтээсэ дээшэлүүлжэ байна.

ХАМАГ ТРАКТОРНУУД ХОЁР ХАЛААНДА

хай. Түрүүшын 5 хоногой социалис мүрысөөнэй дүнгөөр механизаторнууд нүхэд Д. Алсановай, А. Атановай, В. Цыремпиловэй агрегадууд түрүүлэн гараа. Илагшадта дамжуулгын вымпел, мүнгэн шан барюулба.

— Эртын ороохото ургамалнуудай тарилгые манай нютагай эрхэ байдалда майн 15 хүрэтэрхи болзор соо эрхим һайн шанартайгаар тарихада, гектар бүриһөө адагынь 10 центнер шэниисэ ургуулжа абахаар,—гэжэ колхозой ахалагша агроном Ц. Б. Дамбиев хөөрэнэ.—Энээнһээ урдашье агротехническэ заабаринуудые наринаар сахихын тула анхардаг байгаабди. Мүнөө ашаг ехэтэйгээр ажаүйлэдбэриие эрхилхэ түрүүшын хабар илангаяа нягта наринаар ажаллахын түлөө тэмсэнэбди.

Нээрээшье тус колхозой таряалан дээгүүр ябаад, хүн зоной хэжэ байһан ажалтай танилсаад байхада, «шанар, эрхим шанар!» гэһэн үгэ механизаторнуудай аманһаа һаланагүй. Таряашан бүхэн тэрэнээ бэелүүлхэеэ үнэн зүрхэнһөө оролдоно. Хоёрдохи жэлээ Эгэтын талада таригдажа байһан «скала» сортын шэниисэ хэдэ мянган гектар дээрэ, имагтал хэрээһэлүүлэн, нарин зуруудтайгаар гектар бүриин 220 килограмм нормотойгоор таригдаха юм. Ороoho таряанай үрэһэн шиигтэй газарта 7—8 сантиметрэй гүнзэгыдэ булагдана. Энээнһээ гадна, тусхай звенонууд эмхидхэгдэжэ, горох тарилга эрхим болзорто үнгэргэгдэбэ. Энэ ургамал 300 гектарай орондо 304 гектарта таригдаа юм. Горох таригдаһан газарта минеральна үтэгжүүлгэ—гектар бүридэ 1,5 центнер суперфосфат оруулагдаа.

Тус колхоздо трактор, машинануудые заһабарилгын талаар хангаха тусхай звено хүдэлнэ. Тиихэдэ поли дээрэ ажаллажа байһан тракторист бүхэн һаадгүйгөөр хүдэлнэ. Тарилгын газар хахалха хүдэлмэридэ мүнөө 13 хүсэтэ трактор үдэр һүнигүй ажаллана. Тэрээнһээ гадна, үдэртөө тарилгада ябаһан тракторнууд һүниин сагта газар хахалалгада хабаадуулагдана. Тиигэжэ тарилгын газар саг соогоо бэлэдхэгдэжэ байна.

Ц. ДУГАРОВ,
манай тусхай корр.

Харюусалгагүй бригадир

…л һаа — хахалагдаа, сеял… …һаа — таригдаа гэжэ һу… …һан хүнүүдые һурааршье …зогсохогүйл. Юрэдөө иимэ …ууд Харганаагай Кировэй …э колхоздо олохон лэ хэ…

…ндэхи партийно-гүрэнэй …туһалха бүлэгэй түрүү… Дашанима Будаев, Улаан… үйлэдбэриин управлениин агроном Василий Бохиев бо… …ад тус колхозой поли дээ… …жа, хүдэлмэриин шанар … Тиихэдэнь хайша хэрэгээр ажалдаа хандаһан баримтанууд заһаа дайралдаа.

Жэгдэлэгдээгүй, хонхо ёнхороор хахалжархиһан газарта 60 гектар хара таряан таригдаһан байба. Хонхор хобоо газартань үрэһэн шоройдо булагдаагүй үлэшэнхэй.

Тээ саашаа ябахада, тракторист Дарма Будаев «ДТ-54» тракторта орой тааруулагдаагүй лущильник шагтагалаад, табилуулжа ябаба. Тиигэжэ тэрэ 20 гектар таряалан миил эреэлжэрхёо.

Хахалагдаһан поли харахада бүришье нюдэ далтирхаар. Хюрөөгэй шүдэн мэтэ арза марза һабардагдашаһан, һолоомон узууршье булагдаагүй сайбалзана. Эндэ 5 үдэрэй туршада газараа предплужниггүй плугаар хахалһан байба. Тиигэжэ 420 гектар таряалан муугаар элдүүрилэгдээ.

Хойто үдэрынь үрэһэ хүрэнгыень шалгажа үзэхэдэ, бригадынхид үрэһэн соогоо миил хүрзөөр гранозан хоро хаяжа, заа зуу худхаһан нэрэтэй болоод лэ, таридаг байшоо.

Б. ЦЫРЕНОВ.

…СР-эй Оборонын министрэй приказ

1964 оной майн 9. *№ 110* *Москва город.*

…д солдадууд, матросууд, сержантнууд, стар…уд!

…д офицернүүд, генералнууд, адмиралнууд!

…д сэрэгэй алба хэхэ уялгатан, албанһаа та… …д байһан урдын сэрэгшэд!

…т арад, бүхы түрүү хүн түрэлтэн мүнөөдэр …н һайндэрые тэмдэглэжэ байна.

…эйн хоёрдохи дай һүжэрөөһэн фашис Гер… …ба юһэн жэлэй урда тээ үгэ дуугүйгөөр һү… …буха баатай болоо һэн. Совет арад, тэрэнэй …а Хүсэнүүд үнгэрһэн дайнай гол хүшэр хүн… …беедээ даажа гараа, гитлеровскэ булимтараг… …бута сохилгодо шиидхэхы үүргэ дүүргээ. …ин фашизмда эсэргүүгээр дайлалдаһан бу… …уудай арадууд дайсание бута сохихо хэ… …этэ туһа нэмэри оруулалсаа.

…тдо болон ара талада олон миллион совет …эй гаргаһан баатарлиг габьяагай һүр жабха… …ын хэтэдэ залирхагүй. Эсэгэ ороноо хам… …Агууехэ дайнай үедэ СССР-эй Зэбсэгтэ …эй туйлаһан элитэ ехэ илалтанууд совет …ис байгуулалтын барагдашагүй бата хүсэтэй …н тодо гэршэ, Коммунис партиин сэсэн …хүтэлбэриин үрэ дүн болоно.

…иин фашистнуудые болон Японой милита… …дые бута сохиһон ушар дэлхэйн империа… …һуларуулһан, социалис хүгжэлтын замда …һан Европын болон Азиин хэдэ хэдэн оро… арадуудта мүлжэгшэдэй засагые унагааха… …амжатай эрхэ байдал бии болгоһон байгаа. …аа хойшо үнгэрһэн жэлнүүдтэ, илангаяа …арбан жэлдэ, Советскэ Союз коммунис …алтада элитэ ехэ амжалтануудые туйлаа. …ухэтэ хүгжэлтын гол шэглэлые тодорхойл… …эйн социализмын системэ бүри ехэ хүсэтэй … байна.

…етскэ Союз коммунизм тээшэ найдамтайгаар …дабшана, амгалан ёһоной политика шууд бэелүүлнэ. Зүгөөр империалистнууд түүхын …ые хэрэгсээнгүйгөөр сэрэгэйшье хүсэ хэрэглэхэ хүрэтэр, али бүхы аргаар, коммунизмын илалта түгэлдэр дабшалтые удааруулха гэжэ оролдоно. Тэдэнэр ээрхэг түримхэй политика бэелүүлхэдээ, Баруун Германиин үһөө мэеэгээ абахые эрмэлзэгшэд тусгаар үүргэ дүүргэхэ гэжэ тоолоно. США-гай монополистнуудай туһаламжаар Баруун Германиин сэрэгэй-экономическа хүсэ шадал һэргээгдээ. Бонной удамаршад ядерна зэбсэг гартаа абахые эрмэлзэнэ, хорото аашануудые удаа дараалуулан гаргана, гүрэнэй хилэнүүдые хубилгаха тушаа элитээр үгэ хэлэнэ.

Эб найрамдалай дайсадай һанаашалгануудые Коммунис парти, Советскэ правительство анхаралдаа абангүй байжа шадахагүй. Өөрыгөө хамгаалха шадабаряа саашаданьн бэхижүүлхэ талаар Советскэ Союз бусад социалис оронуудтай хамта бүхы шухала хэмжээнүүдые абана. СССР-эй Зэбсэгтэ Хүсэнүүд Варшавска договорой оронуудай аха дүү арминуудтай хамта хододоо дайшалхы зэһэнги байдаг, социалис лагериин оронуудай амгалан ажалда, эрхэ сүлөө болон бэеэ даанхай байдалда халдан ороохые зүрхэлөө һаань, ямаршье ээрхэг түримхэйшүүлые һамна бута сохихо шадабаритай.

Совет Зэбсэгтэ Хүсэнүүдэй личнэ составые, Эсэгэ орсноо хамгаалгын Агууехэ дайнда хабаадаһан бүхы хүнүүдые Илалтын һайндэрөөр дашарамдуулан амаршалан мэндэшэлнэб!

Фашис Германиие илаһан үдэрэй арба юһэн жэлэй ойе тэмдэглэн, ЗАХИРХАМНИ:

Манай Эхэ ороной ниислэл—Москвада, союзна республикануудай ниислэлнүүдтэ, баатар-городуудта мүнөөдэр, майн 9-дэ, хорин артиллерийскэ буудалгаар солют үгэхэ.

Баатарлиг совет арад, тэрэнэй эрэлхэг зоригто Зэбсэгтэ Хүсэнүүд мандаха болтогой!

Манай бүхы илалтануудые зоригжуулан эмхидхэгшэ Советскэ Союзай Коммунис парти мандаха болтогой!

Манай Эхэ ороной эрхэ сүлөөгэй, бэеэ даанхай байдалай түлөө байлдаануудай үедэ наһа бараһан баатарнуудта хэтэ мүнхын алдар соло!

СССР-эй Оборонын министр, Советскэ Союзай маршал

Р. МАЛИНОВСКИЙ

УРГАСА БА НЭМЭЛТЭ ТҮЛӨӨҺЭН

Мухар-Шэбэрэй үйлэдбэриин управлениин „Коммунизм“ колхозой дүй дүршэлһөө

Хүдөө ажахын үйлэдбэриие ашаг ехэтэйгээр хүүгжөөхэ тушаа КПСС-эй ЦК-гай февралиин Пленумэй табиһан зорилгонуудые шиидхэлгэдэ хүдөөгэй ажалшадые хэһэн ажалайнь аша үрые харалсажа, һайнаар урмашуулха гээшэ угаа ехэ удха шанартай байна. Энээниие нүхэр Н. С. Хрущев 1964 оной февралиин 28-да Кремльдэ болоһон хүдөө ажахын хүтэлбэрилхы хүдэлмэрилэгшэдэй зүблөөн дээрэ онсолон тэмдэглээ һэн. **«Материальна урмашуулга хадаа үнэн сэхээр ажалладаг, продукци үйлэдбэрилгые улам арьбадхадаг, олон миллион хүнүүдэй нэмэлтэ түлөөһэ абахаб гэжэ найдаха арга боломжотой байхаар тодорхойлон тоггоогдохо зэргэтэй,**—гэжэ Никита Сергеевич хэлээ һэн.—**Энэмнай мүнгөөр, мүн продукцяар—ороoho таряагаар, хартаабхаар, мяхаар, һүөөр, мүн бусад зүйлнүүдээр нэмэлтэ түлөөһэ үгэжэ урмашуулдаг байха гэһэн удхатай болоно.**

Материальна урмашуулгые бүри ехэ болгохо зорилгоор тодорхойлон зохёогдоһон хэмжээнүүдэй колхоз, совхоз бүхэндэ хэлбэришэгүй сахигдадаг байхынь тула шанга шиидхэбэри гаргаха хэрэгтэй гээшэ ха. Тиигэбэл, үнэн сэхэ ажалаараа олоһон олзыем үгэхэ, түсэб дүүргэһэнэй, үлүүлэн дүүргэһэнэй түлөө түлөөһэ абахаб гэжэ хүн бүхэн найдаха болоно. Тэрэмнай хамаг хүсэеэ гарган ажаллаха, ехэ продукци бүтээхэ гэжэ оролдохо байха».

Энэ тон зүб үгэнүүд гээшэ. Зүбөөр зохёогдоһон ажалай түлөөһэн—гол ба нэмэлтэ түлөөһэн, тэрэниие эрид сэхэ баримталха гээшэ таряалангай ургасые дээшэлүүлхэ шиидхэхы арга нүхэсэл болоно. Энээниие бидэнэр өөһэдынгөө дүй дүршэл дээрэһээ хаража ойлгонхойбди. Манай Мухар-Шэбэрэй үйлэдбэриин управлениин «Коммунизм» колхоздо таряан ажалда ябадаг колхознигуудта ажалай гол түлөөһэнһөө гадна, нэмэлтэ түлөөһэ үгэхэ гурим тодорхойлогдоод, гурбадахи жэлээ хэрэглэгдэжэ байна. Энэ гурим хадаа колхознигуудые үсэд шангаар ажаллаха, ороohoто болон бусад ургамалнуудай ургаса дээшэлүүлхын түлөө тэмсэлдэ тэдэниие урмашуулан уряална бшуу. Колхоздоо гол түлөөһэнэй хажуугаар нэмэлтэ түлөөһэн бии болгоһонhоомнай хойшо таряашад болон механизаторнуудай ажалдаа ондоохоноор хандадаг болоһон, баян ургаса абахын түлөө оролдодог болоһон байна. Тэдэнэр бүхы хүсэ шадалаа, мэргэжэл шадабаряа гаргажа ажалладаг болонхой.

Имагтал энээн дээрэһээ болоjо, манай колхоз жэлһээ жэл бүри ургасаяа дээшэлүүлнэ, ороohо таряа ехээр абажа, өөрынь үнэ сэнгые хямдаруулна бшуу. Жэшээнь, 1960 ондо ороohо таряанай гектар бүриһөө 11 центнер ургаса абтаһан байбал, 1961 ондо гектарай 13,9 центнер, 1962 ондо—18,3 центнер, 1963 ондо—12,8 центнер абтаа (1963 ондо нилээд ехэ таряа мүндэртэ сохюулһанай ушарһаа ургасань бага болоһон байна). Гэхэтэй хамта, ороoho таряа 1960 ондо 36930 центнер абтаһан байбал, 1963 ондо 63350 центнертэ хүрөө. Эдэ бүгэдын ашаар колхознай гүрэндөө таряа худалдалгаяа эрид дээшэлүүлээ. Жэшээнь, үнгэрэгшэ жэлдэ Эхэ ороной амбаарта түсэбэй ёһоор 9500 центнер оруулха байбал, харин хамта дээрээ 26429 центнер худалдагдаа һэн.

Ажалай түлөөһэнэй гурим ямар байгаа гээшэб? Тэрэмнай механизатор, таряашан бүхэндэ ойлгосотой, сомор байха юм. Энээниие Пантелеймон Петрович Челночковой тракторна бригадын жэшээ дээрэһээ гэршэлжэ үгэе. 1963 ондо энэ бригадада 2375 гектар тариха, гектарай 15 центнер ургаса туйлажа, 35646 центнер таряа ургуулха даабари үгтөө һэн. Ургаса абаха түсэбөө дүүргэһэнэй түлөө бригадын гэшүүд ажалай гол түлөөһэндэ хүртэнэ, харин түсэбөө үлүүлэн дүүргэһэнэй түлөө түсэбһөө гадуур абтаһан ургасын центнер бүхэнһөө нэмэлтэ түлөөһэндэ хүртэнэ.

П. П. Челночковой бригада 1963 ондо гектарай 16,3 центнер таряа ургуулһан байна. Энэнь түсэбһөө гадуур гектарай 1,3 центнер, бүхыдөө 3089 центнер ехэ абтаһан болоно. Түсэбһөө гадуур иимэ продукци абаһанай түлөө бригадынхид 390 центнер таряа нэмэлтэ түлөөһэндэ абаһан байха юм. Эды шэнээн таряа үгэхэдөө колхознай заашье хохидоногүй, харин олзотой һалана бшуу. Юуб гэхэдэ, бригадынхидай түсэбһөө гадуур абаһан 3089 центнер таряанай миил 13 процентнь (390 центнер) нэмэлтэ түлөөһэндэ үгтөө ха юм. Зүгөөр колхоздо 2699 центнер таряа нэмэжэ ороо бшуу.

Нэмэлтэ түлөөһэ тогтоохoдоо, бригадада хэды шэнээн ургаса абаһанһаань эхилжэ урмашуулха гээшэ ехэ удха шанартай. Нэмэлтэ түлөөһэ тогтоожо эхилхэдээ ургасыень дээгүүр абаа юм һаа, материальна урмашуулгын үндэһэ ёһон буруутаха, нэмэлтэ түлөөһэн өөрынгөө үүргые дүүргэжэ шадахагүй болоно. Ургасыень багаар абабал, мүн үлүүсэ ехээр гаргаша хэгдэжэ, экономическа аша үрэнь нилээд бага болохо ушартай.

Манайхид ямар ургасаһаа эхилжэ нэмэлтэ түлөөһэ үгэнэб? Ямар нэгэн ургамалай хэдэн жэлдэ гараһан ургасыень тооложо, гектарай дунда зэргыень тодорхойлно. Энээнинел нэмэлтэ түлөөһэ үгэжэ эхилхэ ургаса гэжэ тоолодог байнабди.

Энээнэй һайн талань юун бэ? Иимэ гурим тогтоохoдо, механизаторнууд тогтууритай баян ургаса абаха гэжэ оролдохо болоно ха юм. Энэ жэлдэ нёдондонойхиһоо ехые, ерэхэ жэлдэ энэ жэлэйхиһээ дээшэ ургаса абаха гэжэ тэмсэнэ. Тиигэжэ ургаса саг үргэлжэ дээшээ гараха ушартай. Энэмнайл нэмэлтэ түлөөһэнэйл ушар удхань ха юм. Энэ гуримда ямаршье оһол алдуу гарадаггүй. Жэшээнь, хэрбээ гансахан урдахи жэлэй ургасые хараада абабал, нэгэн гэбэл, ургасын даабариие ехэдүүлхэ, үгы гэбэл, багадуулха ушарта хүргэдэг байна. Энэ ушарта ургаса багатай жэлэй хойто жэлдэ хүнүүд нэмэлтэ түлөөһэ бэлэхэнээр абаха, зүгөөр баян ургасатай жэлэй һүүлээр тэдэнэртэ нэмэлтэ түлөөһэ абахань бэрхэтэй байха бшуу.

Байгша ондо колхозой правлени, партком урдань тогтоогдоод байһан ажалай нэмэлтэ түлөөһэнэй гуримые зарим тэды нарижуулан һайжаруулһан байна. Таряан ажал дээрэ абахада, ажалай нэмэлтэ түлөөһэ үгэхын тула һүүлэй 4 жэлдэ туйлагдаһан ургасын дунда зэргые гаргажа, даабари хүргэгдэхэ болоо. Тиихэдээ бригадада даалгагдаһан газарай хүрьһэнэй шанар анхаралда абаха, мүн урда жэлдэнь ямар ургамалнууд таригдаа һэм, ямар сортын үрэһэн хэрэглэгдэхэнь бэ гэжэ хараха бологдоо.

Энэ шэнэ гуримай ёһоор П. П. Челночковой хоёрдохи бригадада нэмэлтэ түлөөһэ абажа эхилхэ ургасань гектарай 16 центнер, бүхыдөө 2605 гектарһаа 41680 центнер таряа абахаар тогтоогдоо. Энэ ургасаһаа дээшэ туйлабал, механизаторнууд нэмэлтэ түлөөһэндэ хүртэхэ ушартай. Бригадын механизаторнуудта энэ гуримаар ямар нэмэлтэ түлөөһэн үгтэхэб гэжэ тоолоод үзэе.

Хэрбээ гектарай 17 центнер, бүхыдөө 44285 центнер гэхэ гү, али даабариһаа гадуур 2605 центнер ургаса абабал, бригадада 255 центнер ороoһон нэмэлтэ түлөөһэндэ үгтэхэ зэргэтэй.

Гектарай 18 центнер, бүхыдөө 46890 центнер гэхэ гү, али даабариһаа гадуур 5210 центнер таряа хуряабал, бригадада 402 центнер ороoһон нэмэлтэ түлөөһэндэ үгтэхэ юм.

Гектарай 19 центнер, мүн тэрэнһээ дээшэ ургаса абажа, бүхыдөө 52 100 центнерһээ бага бэшэ таряа ургуулбал гэхэ гү, али даабариһаа гадуур 10420 центнер таряа хуряабал, бригада 832 центнер таряа нэмэлтэ түлөөһэндэ хүртэхэ ушартай. Энээниень механизатор бүхэндэ хубаахада, дунда зэргээр адагынь 32 центнер таряан нэмэлтэ түлөөһэн хүртэнэ. Бригадын гэшүүдэй (трактористнууд, сеялкашад, үрэһэ хордогшод) дунда нэмэлтэ түлөөһэ хубаарилхадаа хүн бүхэнэй хэһэн ажалые харалсахын тула таряа ургуулха хүдэлмэридэ хэһэн халаанай нормо тоологдожо хубаарилагдаха болоно.

Энэ статьягай үргэлжэлэлыень 2-дохи хуудаһанда уншагты

УРГАСА БА НЭМЭЛТЭ ТҮЛӨӨҺЭН

(Түгэсхэл. Эхиниинь 1-дэхи нюурта).

Тэрэнһээ гадна хабарай тарилгын шанга хүдэлмэриин үедэ механизаторнуудта шан барюулагдаха: хүдэлмэриин 15 үдэртэ 1000 гектар таряа һайн шанартайгаар тариһан, тиихэдээ агрегадаараа үдэртэ 60 гектар тарибал, 40 түхэриг мүнгэн шанда хүртэхэ.

Хүдэлмэриин 16 үдэртэ 2000 гектар таряа хэрээһэлүүлэн, һайн шанартайгаар тариһан бригадада 100 түхэриг мүнгэн шан барюулагдаха.

Сеялкэдэ үрэһэнэй таряа зөөлгэдэ ябаһан шофернуудта агрегадуудые һаадгүйгөөр ябуулха арга олгоһоной түлөө хүн бүхэндэ 5 түхэриг шан барюулагдаха.

Намарай паар хахалха түсэбөө агротехническэ эрхим болзорто, сентябриин 20-һоо өөройтуулангүйгөөр дүүргэһэн тракторист энэ хүдэлмэридэ олоһон олзынгоо 40 процент нэмэжэ абаха ушартай. Тракторна бригадын бригадир—һарын салин, механик болон агроном—хахад һарын салингаар шагнагдана.

Саахарай свёкло ургуулагшадта нэмэлтэ түлөөһэн мүн лэ ороохо таряа ургуулһандал адли гуримтайгаар түлэгдэхэ байна. Тиихэдээ гектарай 60 центнерһээ дээшэ свёкло ургуулхада нэмэлтэ түлөөһэ үгтэжэ эхилхэ. Жэшээ болгон иимэ тоо баримтануудые харуулая **(1-дэхи таблица харагты).**

1-дэхи таблица

С А А Х А Р А Й   С В Ё К Л О

Ургасань гектарай цент.	Урдын ургасаһаа үлүүнь (цент.)	Тарилгань (гектараар)	Абтадаг ургасаһаа ехэ хураагдаһань (ц)	Абтадаг ургасаһаа дээшэлһэн 1 цент. бүридэ (мүнгэ)	Бухыдөө үгтэхэ түлбэри (түх.)	Түлбэриин 25 процентые ороохоноор абахада (түх.)	Бухыдөө үгтэхэ таряан (цент)	Мүнгөөр нэмэгдэжэ түлэгдэхэнь
60 — 80	20	90	1800	4	72	18	2—10	54
80 — 100	40	90	3600	6	216	54	6—30	162
100 — 120	60	90	5400	8	432	108	12—70	324
120—140-һөө дээшэшье	80	90	7200	10	720	180	21—30	540

Энэ таблица дээрэһээ харахада 60-һаа 80 центнер хүрэтэр ургаса абахада, абтаһан центнер бүхэндэ 4 мүнгэ, 80-һаа 100 центнер хүрэтэр — 6 мүнгэ, 100-һаа 120 хүрэтэр — 8 мүнгэ, 120 ба тэрэнһээ дээшэ —центнерэй 10 мүнгэ үгтэхэ. Нэмэлтэ түлөөһэндэ үгтэхэ мүнгэнэй 25 процентдэнь гүрэнэй худалдан абадаг сэнгээр таряан үгтэхэ байна. Бэшэниинь мүнгөөр түлэгдэхэ. Жэшээнь, 80-һаа 100 центнер хүрэтэр ургаса абабал, 216 түхэриг нэмэлтэ түлөөһэ үгтэхэ. Тэрэнэй 25 процентнь 54 түхэриг болоно. Энээндэнь 630 килограмм таряан үгтэхэ, үлөөшэ 162 түхэригынь мүнгөөр түлэгдэхэ байна. Зүгөөр нэмэлтэ түлөөһэндэ үгтэхэ таряань 25 центнерһээ дээшэ гараха ёһогүй.

Саахарай свёкло ургуулхада гар ажал хэһэн колхозникуудта түсэбһөө гадуур абтаһан ургасын центнер бүхэндэ нэмэлтэ түлөөһэ болгон 1 түхэриг түлэгдэхэ юм.

Хартаабха болон силостэ орохо кукуруза ургуулха хүдэлмэридэ ябаһан механизаторнуудта саахарай свёкло ургуулһанай түлөө үгтэхэ гуримай ёһоор түлэгдэхэ ушартай. **(2-дохи, 3-дахи таблица харагты):**

2-дохи таблица

Х А Р Т А А Б Х А

Ургасань гектарай (цент.)	Урдынь ургасаһаа үлүүнь (цент.)	Тарилгань (гектараар)	Абтадаг ургасаһаа ехэ хураагдахань (цент.)	Абтадаг ургасаһаа дээшэлһэн 1 цент. бүридэ (мүнгэ)	Бухыдөө үгтэхэ түлбэри (түх.)	Тэрэнэй 25% ороохоноор абахада (түх.)	Нэгэ центнер ороохоной сэн (түх.)	Бухыдөө үгтэхэ ороохон (цент)	Мүнгөөр нэмэжэ түлэгдэхэнь
60 — 80	20	100	2000	4	80	20	8,50	2,4	60
80 — 100	40	—»—	4000	6	240	60	—»—	7,1	180
100—120-һоо дээшэшье	60	—»—	6000	8	480	120	—»—	14,1	360

3-дахи таблица

СИЛОСТЭ ХЭРЭГЛЭГДЭХЭ КУКУРУЗА

Ургасань гектарай (цент.)	Урдынь ургасаһаа үлүүнь (цент.)	Тарилгань (гектараар)	Абтадаг ургасаһаа ехэ хураагдаха	Абтадаг ургасаһаа дээшэлһэн 1 цент. бүридэ (мүн.)	Бухыдөө үгтэхэ түлбэри (түх.)	Тэрэнэй 25% ороохоноор абахада (түх.)	Нэгэ центнер ороохоной сэн (түх.)	Бухыдөө үгтэхэ ороохон (цент)	мүнгөөр нэмэжэ түлэгдэхэнь
80—100	20	115	2300	4	92	23	8,5	2,7	69
100—120	40	—»—	4600	6	276	69	—»—	8,1	207
120—140	60	—»—	6900	7	483	120,6	—»—	14,2	362,2
140—160	80	—»—	9200	9	828	207	—»—	24,4	621
160—180	100	—»—	11500	10	1150	287,5	—»—	25	862,5

Һайн квадрат гаргажа, тарилгаяа агротехническэ эрхим болзорто, хүдэлмэриин 10 үдэрэй туршада дүүргэһэн кукурузашадай звенодо 20 гурим хараалагданхай.

Машина заһабарилгада алмагдаһан мүнгэ зөөриин түлөө манайда баһал нэмэлтэ түлөөһэн тогтоогдонхой. Хэрбээ түхэл бүриин трактораар хэгдэхэ хүдэлмэриин түсэб дүүргээд, алмаһан мүнгэ зөөриинь 50 процент механизаторнуудта үгтэнэ. Колхоздомнай ажахын тоосоондо оруулагдаһан овощ ургуулха звено эмхидхэгдэнхэй. Эдэнэртэ түсэбһөө гадуур продукци абаһанайнь түлөө үгтэхэ нэмэлтэ түлөөһэнэй гурим мүн лэ зохёогдонхой. Тэжээл бэлэдхэлгэдэ хабаадаһан колхозникуудые урмашуулхын тула сабшалан һайжаруулһанай түлөө нэмэлтэ түлөөһэнэй гурим хараалагданхай.

Тэрэшэлэн малшадта, колхозой хүтэлбэридэ ябагшадта нэмэлтэ түлөөһэ үгэхэ гурим шэнэдхэгдэн хараалагдаа.

Манай колхозой дүй дүршэл дээрэһээ харахада, тарялангай гол хүдэлмэриие хаһа саг соонь һайн шанартайгаар хэһэнэй түлөө урмашуулжа, продукци ехээр абаһанай түлөө нэмэлтэ түлөөһэ үгэхэдэ колхозникууд баян ургасын түлөө бүри оролдосотойгоор тэмсэдэг байһаниинь элитэ. Энэ ушарта хүн бүхэн энэ тэрэ хүдэлмэриие эрхим болзорто хэжэ гэжэ оролдоно бшуу.

Бригада, звено бүхэндэ хэгдэһэн ажал үдэр бүри согсологдожо, һарын дүүрэхэдэ хүнүүдэй хэһэн ажалай табель үлгэгдэдэг заншалтай. Тэндэнь хэн хэды шэнээн мүнгэ олооб гэжэ үдэр бүри бэшэгдэдэг юм.

1963 ондо колхозник бүхэнэй һарын дунда зэргын салин 75 түхэриг, трактористын — 131 түхэриг 80 мүнгэ, кукурузашанай — 154 түхэриг болоһон байна.

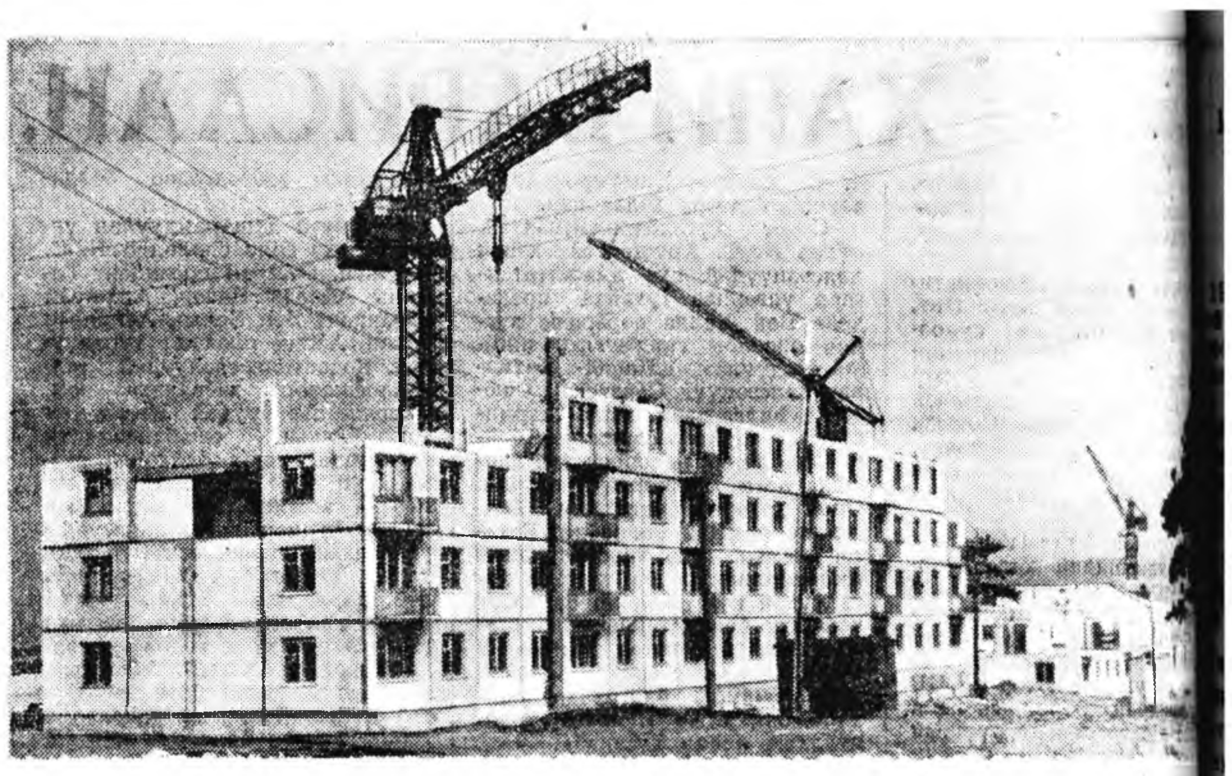
Теэд колхозникуудай ниитын ажахыһаа олоһон олзонь энээгээр хизаарлагданагүй. Хүнүүдэй үбшэлжэ, ажал хэжэ шадахагүй байхада, түрэхэ, мүн түрэһэн эхэнэрнүүдтэ колхоз мүнгэ бюллетениин ёһоор түлэдэг гээшэ.

Ажалай түлөөһэнэй гуримые бидэнэр саашадааша нарижуулан һайжаруулха байнабди. Энээнэй дутагдалынь юуб гэхэдэ, мүнөө болотор колхозникууд үйлэдбэриин гаргашые хорооһоной түлөө материальна талаар урмашуулагдангүй байһаар. Мүнөө бидэнэр продукциин өөрынь үнэ сэнгые хямдаруулһан хүнүүдые урмашуулха зорилго табинабди. Партиингаа заабари бэелүүлэн, бидэнэр хойшодоошье бага гаргаша хэжэ, ехэ продукци абаһан колхозникуудые урмашуулха байнабди.

Энэ ушартал колхозой үйлэдбэриие ашаг үрэ ехэтэйгээр хүгжөөхэ зорилго амжалтатайгаар шиидхэгдэхэ байна.

Н. ТЮТРИН, колхозой түрүүлэгшэ.
Е. ЖИРАКОВА, колхозой түсэблэгшэ-экономист.

РЕДАКЦИҺАА: «Коммунизм» колхозой түрүүлэгшэ нүхэр Тютрин, тус колхозой түсэблэгшэ—экономист нүхэр Жираковагай статья толилходоо нэмэлтэ түлөөһэ үгэхэ тушаа энэ колхозой дүй дүршэл республикын бусад колхозуудта һонирхогдохо аа гү гэжэ редакци тоолоһон байна. Энэ дүй дүршэл механизаторнууд болон тарян ажалда ябадаг бусад хүнүүдтэ нэмэлтэ түлөөһэ үгэхэ гурим зохёоходо туһалхань элитэ. Зүгөөр эндэ бэшэгдэһые тэрэ зандань абаха гэһэн удхатай бэшэ, харин энэ дүршэлые нютагайнгаа эрхэ байдалда ухмайлан хэрэглэхэ шухала. Илангаяа нэмэлтэ түлөөһэ тогтооходоо гансахан гектарһаа абтаһан ургаса хараха бэшэ, мүн бүхыдөө суглуулагдаһан ургасаһаа тогтоогдохо байна бшуу.

Нёдондо ашаглалгада тушаагдаһан гэр байрын томо панельнүүдэй заводой продукци городой шэнэ барилгануудта хэрэглэгдэжэ, барилга индустриальна аргаар ябуулагдажа эхилбэ. Улаан-Үдын 11-дэхи кварталда (Үдын урда) шэнэ гэрнүүд олоор бодхоогдоно. 1-дэхи СМУ-гай барилгашад гэр[...] түргэнөөр барихын тула эндэ томо панел[...] гэнөөр хэрэглэдэг болоо. Томо панелеэр бари[...]жа байһан шэнэ гэр зураг дээрэ харуулагд[...]

Л. ХАЙДУРОВАЙ ф[...]

Хараалһанаа бэелүүлхэбди

Барилгын управлениин 2-дохи участогай главна механик А. Г. ЗАЙНУЛЬДИНОВАЙ хөөрөөнһөө

Манай участок шэнэ барилганyудай эхи табидаг гэжэ хэлэхэдэ болоно. Гэрэй һуури табиха, канализациин, водопроводой, теплофикациин лини бариха, газар малтаха гэхэ мэтэ ажал гол түлэб дүүргэдэг.

Тракторист, бульдозерист, экскаваторщик, автокрановщик мэргэжэлтэй 100-аад шахуу механизаторнууд участогтамнай ажалладаг. Манай коллектив эбтэй эетэй, урдаа табигдаһан зорилгонуудаа амжалтатайгаар шиидхэхые оролдоно. Совет арадай ажаһууха шэнэ гэрнүүдые хараалагдаһан саг соонь барижа дүүргэхэ хэрэгтэ өөһэдынгөө туһа нэмэри оруулна. Долоон жэлэй зургаадахи жэлэй түсэбые болзорһоонь урид дүүргэхын түлөө мүрысэжэ байһан механизаторнуудай дундаһаа эршэтэ ажалаараа суурхагшад яһала олон. Манай эрхим 9 хүдэлмэришэдтэ коммунис ажалай ударнигай нэрэ зэргэ һаяхан олгогдоо. Экскаватор дээрэ хүдэлдэг Григорий Спиридонович Кутузов, Петр Васильевич Арефьев, Иван Трофимович Мальцев, бульдозеристнүүд Георгий Голобоков, Леонид Суслов, экскаваторщик Иван Мальцев даажа абаһан техникээ бүтээсэтэйгээр ашаглахые оролдон, даабаряа үдэр бүхэндэ холо үлүүлэн дүүргэнэ. Түрүү механизаторнууд дээшэлүүлэгдэһэн социалис уялга абанхай. Жэшээлхэдэ, нэгэ экскаватор дээрэ хүдэлдэг Г. Кутузов, Н. Васильев энэ жэлэйнгээ түсэбые 120 процент дүүргэхэ, техникээ һайнаар харууһалһанай ашаар удаан саг соо ашаглаха, горючи алмаха гэһэн уялгатай. Гадна өөһэдынгөө культура, юрэнхы бэлэдхэл, эрдэм мэргэжэлээ дээшэлүүлхэ, түрүү дүй дүршэл нэбтэрүүлхэ асуудалда онсо анхарал хандуулан, энэ талаар мүн лэ тусгаар уялга абанхай.

Үйлэдбэриин түсэб амжалтатайгаар дүүргэхэ хэрэгтэ социалис мүрысөөнэй ехэ нүлөө үзүүлдэгынь мэдээжэ. Тиимэһээ участогаймнай хүтэлбэрилэгшэд хүдэлмэришэдэй дунда мүрысөө дэлгэрүүлхэ, түрүү дүй дүршэл нэбтэрүүлхые оролдоно. Энэ зорилгоор коммунис ажалай һургуули эмхидхэгдээ һэн. Тэрээндэ участогай олон механизаторнууд һуралсажа, эрдэм мэргэжэлээ дээшэлүүлнэ. Үйлэдбэриин түрүү дүй дүршэл дэлгэрүүлхэ, механизаторнуудай шадабари дээшэлүүлхэ хэрэгтэ һургуулиин хэшээл зорюулагдана. Мүн хүдэлмэришэдэй юрэнхы бэлэдхэл дээшэлүүлхэ талаар тусхай хэдэн лекци уншагдаа. Партиин ЦК-гай декабриин, февралиин Пленумэй шиидхэбэриие тайлбарилха, ойл[...] тула хөөрэлдөөнүүд үнгэргэгд[...]

Участогай бүхы хүдэлмэр[...] циалис мүрысөөндэ хабаа[...] Тус тустаа уялга абаһан ме[...] торнууд энэ жэлэй түсэбые [...] татайгаар дүүргэхэ гэжэ о[...] Энээнэй ашаар түрүүшын ква[...] түсэб амжалтатайгаар дүүрг[...] байгаа. Барилгада таагүй [...] хүйтэн үедэ түсэбөө үлүүлэ[...] гэхэ гээшэ тиимэ бэлэн хэрэг [...] Харин хоорондоо мүрысэн а[...] жа, урдаа табигдаһан зорилго[...] жалтатайгаар дүүргэхэ гэжэ [...] һоной ашаар муу бэшэ үрэ д[...] лагдаа. Март, илангаяа апре[...] бидэнэр һайнаар ажаллаабди [...] Хабартаа техникээ бүри [...] тэйгээр хэрэглэхэ арга боло[...] болоһон хүдэлмэришэд түсэбө[...] лэн дүүргээ. Түрүүшын кварт[...] 41,5 мянган түхэригэй ажал [...] хэ даабаритай участогайхид 4[...] ган түхэригэй ажал хэһэн [...] Мүн 12 мянган түхэригэй а[...] хэгдээ. Иимэ арьбалалта хайш[...] жэ туйлагдааб гэхэдэ, участог[...] ханизаторнууд техникээ а[...] һайнаар хэрэглээ, горючи бо[...] һодолгын материал гамтайгаа[...] гашалаа, запасной частьнууд[...] механизмуудтаа эзэн ёһоор [...] Энэ жэлдэ манай урда ех[...] дүүргэхэ зорилго табигданхай[...] рэнээ бодотоор бэелүүлхэ бүх[...] боломжо манда бии.

Партийна ажабайдал

НҮЛӨӨ ЕХЭТЭЙ ЭМХИДХЭГШЭ БАЙХА

Үйлэдбэриин түсэбүүдэй дүүргэлтын түлөө тэмсэлдэ, хүн бүхэниие коммунис ёһоор хүмүүжүүлхэ хэрэгтэ партийна бүлэгүүд эхин организацинуудтаа угаа ехээр туһалдаг. Юундэб гэхэдэ, партийна бүлэгүүд эгээл зоной дунда байжа ажалаа эмхидхэдэг, ажалшадай ухаан бодолдонь, хүдэлмэридэнь нүлөөлжэ шадана.

Һүүлэй үедэ республикымнай үйлэдбэриин управленинүүдэй парткомуудай, колхоз болон совхозуудай партийна организацинууд коммунистнуудые үйлэдбэриин һалбаринуудта зүбөөр хубаарилан табидаг болоо. Жэшээлхэдэ, һүүлшын хоёр жэлэй туршада мал ажал дээрэ, тарян ажалда коммунистнуудай тоо 520 хүнөөр олошорһон. Тиигэжэ фермэ, бригада, звено болон малай гүүртэ, отаранyудта 301 партийна бүлэгүүд эмхидхэгдэһэн байха юм.

Тэдэнэй дунда жэшээ болохоор ажалтай партийна бүлэгүүд олон. Энэ талаар Мухар-Шэбэрэй «Дружба» колхозой 5-дахи МТФ-дэ эмхидхэгдэһэн бүлэгэй хүдэлмэриие хараябди. Эндэ 5 коммунист хүдэлнэ. Нёдондо фермэ дээрэнь тугалнууд гарзалжа эхилһэн байгаа. Тиигээд энэ асуудал партийна бүлэгэй суглаан дээрэ, фермын бүхы ажалшадай хабаадалгатайгаар зүбшэгдэжэ, хэмжээ абтаа. Тугалнуудта һүн гараар бэлдэгдэжэ уулгагдадаг, зоотехническэ болон ветеринарна заабаринууд наринаар сахигдадаг болоо һэн. Фермын коммунистнууд ажалаа эмхидхэхынгээ хажуугаар малшадай дунда һонирхолтой темэнүүдээр хөөрэлдөө үнгэргэнэ. Харуулан ойлгуулха хэрэгсэлнүүдые бэлдэнэ, социалис мүрысөөнэй дүн ходоодоо гаргагдана. Мүн энэ артелиин хонишодой бригаднуудта эмхидхэгдэһэн партийна бүлэг (партгруппоргнь Н. Т. Будаев) һайнаар ажалладаг. Түл абалгын үедэ бүлэгэй коммунистнууд ехэ хүдэлмэри ябуулжа, хурьгадые гарзада оруулангүйгөөр түлжүүлхэ арга олгоо.

Түнхэнэй үйлэдбэриин управлениин «Маяк» колхоздо 5 партийна бүлэг бии. Илангаяа Далахайн һаалиин фермэдэхи партийна бүлэгэйхид һаалишадай хүдэлмэридэ ехээр нүлөөлжэ, нэгэдэхи кварталай түсэбые 150 процент дүүргүүлээ. Саяанай совхозой Нугын МТФ-дэ эмхидхэгдэһэн партийна бүлэгтэ 6 коммунист тоологдоно. Тэдэнэр фермэ дээрээ шэнэ, түрүү аргануудые хэрэглэхые оролдоно. Һү һаалга, гүрэндэ тушаалгые хододоо шалгажа байдаг. Үбэлжэлгын үедэ һаалиин үнеэдтэ һолоомон буйлуулагдажа, туглнуудта һүн бэлдэгдэн уулгагдажа байгаа.

Зоной дунда нүлөө ехэтэйгээр ажалладаг партийна бүлэгүүд Баргажанай управлениин Дэрээнэй совхоздо олон. Эндэхи нэгэдэхи отделениин тракторно-тарян ажалай бригадын партийна бүлэгэйхид бүгэдэндэ жэшээ болохоор. Бүлэгэй коммунистнуудай ажалаа зүбөөр ударидаһанай ашаар таряа хуряалгань богони болзорто үнгэргэгдөө. Мүнөө тус бригадынхид хабарайнгаа тарилгада шууд ороод ажаллажа байна. Хориин управлениин ажахынуудаар мүн лэ олон партийна бүлэгүүд магтаалтайгаар ажаллана.

Тиигэбэшье партийна бүлэгүүдэй хүдэлмэриие нүлөө ехэтэй болгохын, үүргыень дээшэлүүлхын тулада зарим парткомууд, эхин организацинуудай зүгһөө горитой анхарал табигданагүй. Республика доторнай үшөө 22 колхоз, 12 совхозуудта партийна бүлэгүүд эмхидхэгдээгүй байһаар. Тиихэдэ олохон партийна бүлэгүүд бии болгогдоһон нэрэтэй аад, ямаршье хүдэлмэри ябуулнагүй.

Партийна бүлэгүүдтэ туһалха, тэдэниие хүтэлбэрилхэ гээшэ нэн түрүүн партийна эхин организацинуудай, парткомуудай нангин уялгань болоно. Мүнөө үедэ колхоз, совхозуудай партийна организацинууд КПСС-эй ЦК-гай февралиин Пленумэй шиидхэбэринүүдые бодото хэрэг дээрэнь бэелүүлэлсэхын хойноһоо анхарна. Колхоз, совхозуудта оньһожоруулагдаһан тусхай бригада, отряд, звенонууд эмхидхэгдэнэ. Мал ажал дээрэшье дүршэлтэй хүнүүд ажалладаг болонхой. Тиимэһээ хүдөөгэй партийна организацинуудта партийна бүлэгүүдые эмхидхэхэ шухала.

Коммунист бүхэнэй, партийна бүлэгүүдэй үүргые болон харюусалгые дээшэлүүлжэ байбал, ажахынуудай партийна организацинууд урдаа табиһан зорилгонуудаа бэелүүлжэ шадахашье.

П. ДАВЫДОВА,
КПСС-эй обкомой партийна органуудай таһагай секторые даагша.

„Буряад үнэн„ газетэдэ бэшэгдэһэнэй һүүлээр

Түлхисэ боложо үгөө

Манай газетын байгша оной апрелиин 15-най номерто «Хэрэгынь ехэ, хэһэниинь ахир» гэжэ гаршагтай шүүмжэлхы статья толилогдоһон байна.

Эндэ Баргажанай совхоз үйлэдбэриингөө управлени дотор уһанай газараар эгээл ехэ аад, тарялан, сабшаланда шииг нойто ехээр бариха хүдэлмэридэ тон муугаар бэлдэжэ, бүлүүр станци хүдэлгэхэ, уһалууршадай звенонуудые эмхидхэхэ талаар юушье хээгүй байһан тухайнь хэлэгдээ һэн.

Һаяхан тус совхозой парткомой секретарь В. Филонов энээн тушаа мүнөө совхоздо юун хэгдэжэ байһан тухай манай газетэдэ нигэжэ мэдээсэ:

«Бии байһан дутуу дундануудаа түргэн усадхажа, тарялан, сабшалан уһалалгые эршэмтэй шангаар ябуулхын тула ехэ оролдолго гаргажа байнабди. 41 хүнһөө бүридэһэн тусхай хэдэн звено уһалуурин системэнүүдэй хаалта, түхеэрэлгэнүүдые һаяар заһабарилжа дүүргэхэнь, Читкан, Душалан гэжэ газарнуудта 7 трактор гараад, уһанай ябаха газар тэгшэлжэ, һубаг ханаабуудые гүнзэгырүүлэн, мүн шэнээр татажа байна. Бүлүүр станци хабсаргагдаад, хүдэлжэ эхилээ. 125 хүнһөө бүридэһэн уһалууршадай тусхай 20 звено эмхидхэгдээд, даалгагдаһан газарта гаранхай.

Һубаг ханаабһаа уһа гаргаха тусхай резинэ хоолойнуудые (сифонууд) «Сельхозтехникын» отделениһээ захяад, һаяар асаруулхамнай. Уһалууриин хүдэлмэриие 2 халаанда эмхидхэжэ, һүниндөө уһалхаар гар фонарьнуудые олоор бэлдэнхэйбди.

Тиигэжэ бүхы 4614 гектар тарялан, 1224 га сабшалангаа уһаар гүйсэд хангахын тула бүхы оролдолго гаргагдана. Гадна һүүлэй үедэ ороһон шииг нойтые алдангүй газартаа шэнгээжэ абахын тула шангаар тэмсэнэбди. Ойрын үдэрнүүдтэ тарялан дээрэ үшөө 4500 тонно шэбхэ гаргажа, хамта 20 мянган тонно шэбхэ зөөхэ түсэбөө заабол дүүргэхэ гэжэ энэ хүдэлмэридэ машина, техникэ олоор табяабди».

БАРИЛГЫН ЭГЭЭЛ ЕХЭ ФИРМЭ

Байшан гэрнүүдэй, элдэб түхеэрэлгэнүүдэй бүтээгдэжэ байдаг бүхы газарнуудые Москвагай карта дээрэ үнгэ бүриин тугхануудаар тэмдэглэбэл, элдэб үнгын шэрэ будагай палитра болошохо һэн. Юундэб гэхэдэ, барилгын гурба мянга тухай талмайнууд ниислэлдэ бии юм. Тиин олон шэнэ кварталнууд жэрылдэн бодоно, хэдэн зуугаад байрын гэрнүүд баригдана, һургуули, хүүгэдэй саад, ясли, магазин болон ресторанууд, кафе, больница болон поликлиникэнүүд, химиин арга хэрэглэжэ хубсаһа сэбэрлэдэг, хубсаһа угаадаг фабрика, косметикын салон ба парикмахерсканууд, телефоной узел болон кинотеатрнууд ямар олоороо урган бодоно гээшэб... Барилгын хэгдэжэ байһан газар бүхэндэ: «Главмосстрой барилга хэнэ», гэһэн гаршаг үлгөөтэй байдаг.

Энэмнай гэр байра, соёлой, ажаһуудалай, хангалгын эмхи зургаануудай байшангу[...] баридаг, Советскэ Союз д[...]хи барилгын хамагһаа ехэ [...]мэ гээшэ.

Главмосстройн (Моск[...] гэр байрын, граждан бари[...] Главна управлени) байгуу[...]даһаар арбан жэл удахагүй[...] сэхэнь. Тэрэнэй саашанхи [...]рилгонууд ба ажал ябуулг[...]хай хөөрэжэ үгэхыень Г[...]мосстройн начальник инж[...] Н. Е. Пащенкые АПН-эй [...]респондент гуйһан байна.

Мүнөөнэйнгөө ажал хэрэг тухай хөөрэхэһөө түрүүн, үнинэй бэшэшье һаа һонирхолтой түүхэ тухай хэдэхэн үгөөр һануулха ёһотой болоноб. 1954 он болотор элдэб министерство, ведомствэ болон предприятинуудай мэдэлэй барилгын мянга гаран амяар амяараа, жэжэхэн эмхинүүд Москвада бии байһан юм. Тиихэдэ нэгэ янзын техническэ политика ябуулха аргагүй байһаниинь элитэ. Тиихэдэл Совет гүрэнэй ниислэлдэхи барилгын бүхы хэрэг үндэһөөрөө хубилгагдаа һэн. Тэрэниие үүсхэһэн, эмхидхэһэн хүн Н. С. Хрущев байгаа.

Бүхы барилгын эмхинүүдые нэгэдүүлһэн Главмосстрой тиигэжэл бии болоһон түүхэтэй. Тэрэнэй системэдэ олон мянган хүдэлмэришэдые элсүүлхэ, тон ехэ мүнгэ зөөри, техникэ гулидхан суглуулха арга бии болоо. Энээнтэй дашарамдуулан, Москвагай барилгын индустриин бүхы предприятинууд нэгэ системэдэ оруулагдаһан, городой нэгэдхэмэл проектын эмхи бии болгогдоһон юм. Гэр байрын, культурно-ажаһуудалай барилга индустриальна аргаар хэхэ, саашадань хүгжөөхэ, бүри түргэнөөр баридаг болохо, гэрнүүдые бодхоолгын болзор хороохо, үнэ сэнгыень хямдаруулха арга зам нээгдээ.

Өөһэдөөшье бодоод үзыт: ажал ябуулгынгаа эхин дээрэ—1954 ондо Главмосстрой 550 мянган дүрбэлжэн метр талмайтай гэр байра ашаглалгада оруулһан аад, 1963 ондо—2 миллион 616 мянган дүрбэлжэн метрээр, тодолон хэлэбэл, таба дахин шахуу ехэ болоһон байна! Иимэл даа, арбан жэлэй ургалта.

Москвагаар экскурси хэжэ ябабал, тон богонихон болзор соо олон мянган байрын гэрнүүдэй, хангалгын ехэ предприятинуудай урган бодоһые харахалта.

Энэмнай Баруун-Урда район, Шэнэ Черемушка, Фили-Мазилово, Волхонка-ЗИЛ, Хорошево-Мневники ба Текстильщики, Шэнэ Кузьминка болон Хойто Измайлово болоно. Һүүлэй табан жэл соол (1959—1963 онуудта) Москвагай хүн зоной гурбанай нэгэ хубинь шэнэ, һайн байрануудта орожо, түбхинөө.

Барилгынь хэмжээнэй талаар абаха болоо һаа, Москвамнай капиталис дэлхэйн городуудые холо хойноо орхёо. СССР-эй ниислэлдэ үдэр бүри 300—350 гэр байра ашаглалгада ороно гэжэ хэлэхэдэ, ойлгосотой болохо.

Москвае шэнэдхэн хубилгаха талаар урдань үзэгдөөгүй ехэ хэмжээтэй хүдэлмэриин хэгдэжэ байһые гэршэлһэн хоёр тоо дурдая. Үни түбхинэһэн Дзержинскэ районой бүхы дэбисхэр дээрэ мүнөө гэр байрынь жаса гурбан миллион дүрбэлжэн метр болоно. Энэ райондо барилгын үргэн далайсатайгаар хэгдэжэ, **болбосон түхэлтэй болгогдоходо, юһэн** миллион дүрбэлжэн метр талмайтай байра бии болохо.

Үшөө нэгэ һонирхолтой жэшээ дурдая. Агууехэ Октябриин социалис революциин урда тээ Москвада 12 миллион дүрбэлжэн метр талмайтай гэр байра бии байһан. Гэхэ зуура 1965 ондо дүүрэхэ долоон жэлэй туршада городнай 22 миллион дүрбэлжэн метрһээ үлүү талмайтай гэр байрануудые абаха байна. Энээнэй ехэнхиие Главмосстрой бариха юм.

Заводой конвейернүүдһээ таһалгаряагүй гаража байдаг томо түмэрбетон панель, хана, хушалта, блок, балка гэхэ мэтэ конструкцинуудые бэлэн мүртэйгөөр холбожо, гэр баридаг болоһоной ашаар ажалнай иимэ үргэн далайсатай болоо.

Үшөө долоон жэлэй урда тээ Москвада баригдадаг гэр байрын оройдоо 5 процентнь үргэлжэдөө хабсаруулагдадаг байһан һаа, мүнөө 80 процентнь тиимэ болонхой. «Бидэ автомашина хабсаруулан гаргадагтал адляар, баһа байрын гэрнүүдыешье тиигэжэ баридаг болохобди» гэжэ Н. С. Хрущевой хэлэһэниинь одоошье бэелэ.

Гэр байрын түргэнөөр баригдахын тула оромнай эгээн түрүү оньһон техникээр барилгашадаа зэбсэгжүүлнэ. 200 мянга шахуу хүдэлмэрилэгшэдтэй Главмосстройн коллектив хүсэн түгэс оньһото техникээр хангагданхай. Тиин барилгынь талмайнууд дээрэ 860 башенна кран, тэды шэнээн экскаваторнууд, олон зуугаад автокран, 800 бульдозер болон бусад олон машина, механизмууд саг үргэлжэ хүдэлжэ байдаг. Энээн дээрэ бага механизациин оньһонуудые, хүдэлмэришэдэй ажалые хүнгэдхэжэ, ажалыень бүтээсэ ехэтэй болгодог элдэб хэрэгсэл болон зэр зэмсэгүүдые нэмээбэл, олон арбаад мянгаадаар тоологдохол.

Байгуулагдаһанһаа хойшо арбан жэлэй туршa соо 17 миллион гаран дүрбэлжэн метр талмайтай гэр байра (7 мянга шахуу табан дабхар байшангуудтай гү, али хоёр таһалгатай 560 мянган байратай адли шахуу болоно) бариһан манай фирмэ барилгын, тусхай шэглэлэй трест управленинүүд ба бусад подразделенинүүдые нэгэдүүлнэ. Тэдэнэй зариманиинь гэрнүүдые хабсаруулдаг, нүгөө зариманьнь—зосоохи нарин хүдэлмэриинь хэдэг, бусадынь—санитарно-техническэ түхеэрэлгэ болон электро-хабсаруулгын ажал дүүргэдэг. Москвада зорюута байгуулагдаһан организаци барилгын конструкци, материал болон элдэб хэрэгсэлнүүдээр хангажа байдаг. Олон завод, комбинадууд тэрэнэй бүридэлдэ ороно.

Харин мүнөө бүри түрүү, һайн шэнэ арга онол үргэнөөр нэбтэрүүлэгдэнэ. Баһал Главмосстройн хабаатай. Барилгын комбинадууд тухай эндэ хэлэгдэнэ. Иимэ комбинат бүхэн—даб дээрэ гурба—конструкцинуудые бэлдэхэһээ эхилээд, баригдаһан гэр тушааха хүрэтэр бүхы юумэ хэдэг. Эндэхи үйлэдбэри, барилга нэгэн доро, таһалгаряагүй бэелүүлэгдэдэг юм. Иимэ түрүү арга метод һайн үрэ дүн үгэнэ. 1-дэхи комбинадые жэшээ болгон харуулая. Тэрэ һара бүри табан дабхар 15 байшан ашаглалгада тушаадаг. Тиихэдээ 80—100 квартиратай гэр 48—52 үдэр соо барижархидаг юм.

Главмосстрой гансал гэр байра барьяад байдаггүй. Москвагай барилгын өөрсэ шэнжэнь гэхэдэ, шэнэ кварталнуудта байрын гэрнүүдые барихатаяа хамта хүндэ хэрэгтэй бүхы юумэнүүд—һургуули, хүүгэдэй эмхи зургаан, кинотеатр, магазин, ресторан болон кафе, больница ба поликлиникэнүүдые баридаг байха юм. Тиин арбан жэлэй туршада гансал Главмосстрой табан дабхар 403 һургуули, 21 мянган хүнэй һууритай больница, 815 хүүгэдэй саад болон ясли, бусад олон, орёо нарииншье барилганууды бодхоогоо. Бүхы дэлхэйдэ суурхаһан Кремлиин съездүүдэй ордон, Ленинскэ хаданyудтахи Пионернүүдэй ордон, тон олон хүнүүдые багтааха «Россия», «Космос» гэжэ кинотеатрнууд, Лужникидэхи спортын байшангууд, «Москва» гэжэ тамаралгын бассейн тэдэнэй дунда бии.

Мүнөө Главмосстройн бари[...] ехэ ажал хэрэгүүдые эрхилна[...] нэр олон зуугаад гэр хабса[...] Энэ жэлдэ 2650 мянган дүр[...] метр талмайтай гэр байра[...] Москвагай хүн зондо үгэхэ [...] юм. «Минск» гэжэ юһэн дабх[...] тиницын барилга һаяхан д[...] дээ. Европодохи эгээн томо [...] номертой «Россия» гэжэ от[...] ригдажа байна. Концертын [...] хоёр кинотеатр, 2500 хүнэй [...] тай ресторан болон кафенүү[...] бии байха. Ехэ театрай хаб[...] данай училищада хабаатай һу[...] лай байшан габшагай түргэ[...] ригдажа байна. Хүсэтэ совет[...] станцинуудай проектын зохё[...] бүхы дэлхэйдэ мэдээжэ «Гидр[...] тын» 25 дабхар байшан [...] байнхай.

Урдань Шэнэ Арбат гэжэ [...] байһан, мүнөө Калининай гу[...] таһаршагүй хубинь болгогдо[...] гистраль дээрэ барилга [...] эхилхэнь. Москвагай Главна[...] тектор Михаил Посохиной [...] дог бүлэг авторнуудай пр[...] ёһоор, гоё һайхан, юрэ бусы[...] хэлбэритэй 26 дабхар байр[...] нууд, эрхим зэргын магазину[...] торанууд, кафе, кинотеатр з[...] дохо байха. Харин магистра[...] гөө захада, Москва-мүрэнэй [...] да 30 дабхар гостиница, [...] оронуудай Экономическа [...] туһалалсалгын соведэй байш[...] дожо, Соведүүдэй ниислэлые [...] лэн гоёохо һүр жабхаланта [...] раль болохо юм.

Шэнэ түхэлэй гэрнүүд, тэр[...] олон дабхар байшангуудшье, [...] баригдажа эхилхэһээ түрүүн [...] хы туршалгануудые гарадаг. [...] Черемушкын кварталнуудай [...] өөрсэ шэнжэтэй тиимэ тур[...] полигон болгон хэрэглэгдэдэг. [...]

Совет оронoй ниислэлые [...] дээрэ эгээн үзэсхэлэн һайха[...] босон түхэлтэй болгохын тула [...] вагай барилгашад ехэтэ ша[...] оролдоно.

(АП[...]

Мүнөөдэр—
...алтын һайндэр

БААТАР СОВЕТ АРМИДА—АЛДАР СОЛО!

АГУУЕХЭ ИЛАЛТЫН ТОЛОН

Советскэ Союзай Маршал
И. БАГРАМЯН,
СССР-эй Оборонын министрэй орлогшо

...оной июнийн 22—1945 ...ой 9... Эдэ он жэлнүүдэй ...1.418 үдэр тоологдоно. ...зуу түмэн булимтарагша... ...а агууехэ илалта тээшэ ...араһан замнай эды олон ...эр хэмжээлэгдэнэ. Хэрбээ 22-... үдэр, манай орондо ...тгүй ехэ хохидолой бууһан ...гашуудалай үдэр байгаа ...9—фашизмын хархис хү... ...нүга дараһан, сээжээр ха... ...г баярай үдэр болоо һэн.

...овскэ Германи болон импе... ...Японии бута сохиһоной ...Европо ба Азиин хэдэ хэдэн ...капиталис системэһээ мул... ...араа бэлэй. Эдэ оронууд ...ёоор хүгжэхэ замда жаг... ...Уласхоорондын империа... ...—фашис гүрэнүүдэй — зэр... ...а хүсэнүүдые илаһан агуу... ...тын толон бүмбэрсэг дэл... ...хоёо тохой булангуудта ...дарлагданги арадуудай эр... ...тээшэ дабшаха замыень ...жэ үгөө.

...алтын үрэ дүнгүүд импе... ...булимтарагшадта эсэргүү... ...дотоодын контрреволюциин ...тэ эсэргүүгээр хитад ара... ...олон жэлэй баатарлиг тэм... ...э дүнгүүдтэшье үни болон... ...нэмэри болоо гэжэ хүн бү... ...жэ. 1945 ондо гитлеризм ...оной империализмые бута ...һаа, Хитадта социалис ре... ...имэ түргөөр илажа шада... ...гаа бшуу. Фашис үй түмэн ...дтэ эсэргүү тэмсэлэй гол ...шээлые мүр дээрээ даажа ...совет арадта, тэрэнэй Зэб... ...усэнүүдтэ түрүү хүн түрэл... ...гы баяр баясхалан хүргэ... ...ровскэ Германиие бута со... ...та тээшэ зориһон замнай ...ута, хүнгэхэн бэшэ байгаа ...аг хүнүүд һайн һанадаг. ...даа СССР-тэ тон тааруугүй ...айдалда эхилээ бэлэй. 1941 ...2 оной зун бидэндэ эгээл ...тай байгаа, ушарынь гэхэ... ...ун ба Центральна Европын ...ономико, хүн зон фашис Гер... ...һабарта ороһон байгаа бшуу. ...вскэ командовани хадаа ...гэнтэ добтолһон таатай уша... ...ж, самолёдуудай талаар бу... ...тэй байһанаа хэрэглээ һэн.

...хүндэ һүгэдэн шүтэхэ үеын ...үндэ эрхэ байдал манай Эхэ ...өөрыгөө хамгаалха хүсэ ша... ...оритой һаад хохидол уша... ...дайсанда али зэргээр ту... ...юм. Энэ ушар дайнай эхин... ...аар лэ үзэгдөө бэлэй. Бидэ... ...зэноо, техникээ олиггүй ...алдаһан, фашис булимтараг... ...газар дайдынгаа нилээд ехэ ...ь орхиһон байгаабди. Иимэ ...айдалда эсэргүүсэлтэ үгэхын ...гэжэ һанамаар байгаа. Зү... ...уехэ Ленинэй туг доро жаг... ...оммунис партиин илалтын аша ...оронойнгоо бүхы хүсэнүүдые ...э бэлэй!

...н арад зондоо гүнзэгыгөөр ...байһан, арадшье партидаа ...байһан. Энээнэй ашаар үдэр ...түмэ добтологшодто улам бүри шанга сохилто үгтэдэг болоо һэн. Үшө 1941—1942 онуудай үбэл дайсан Москва шадар, мүн бусад хэдэ хэдэн участогуудта хатуу шанга сохилто абаһан юм. Тиигэжэ Гитлерэй арми диилдэшэгүй юм гэһэн худал хуурмаг үгэ хүүр балшыса харагдаа бэлэй. Энэ хадаа манай туйлаһан элитэ ехэ түрүүшын илалта байгаа. Тэрэнэй һүүлээр Волго мүрэнэй эрье шадар, Курск шадар фашис булимтарагшадые бута сохиһон байгаабди. 1944 ондо, 1945 оной эхин багаар хэгдэһэн бушуу түргэн добтолгын эсэстэ СССР-эй Зэбсэгтэ Хүсэнүүд оронойнгоо саг зуура эзэмдэгдэжэ байһан газар дайдые гитлеровскэ булимтарагшадһаа бүрин сүлөөлөөд, фашис ан арьяатадай эшээндэ хүрөө һэн. 1945 оной майн үдэрнүүдтэ совет сэрэгшэд рейхстаг дээрэ Илалтын туг намилзуулаа бэлэй.

СССР хадаа «хизааргүй ехэ дайдатайшье һаа, арга шадалгүй гүрэн» гэжэ тон зүбөөр тоологдодог байһан хаанта Росси бэшэ, харин хүсэн түгэс социалис гүрэн мүн гэжэ Эсэгэ ороноо хамгаалгын Агууехэ дайнда туйлаһан илалтамнай бүхы дэлхэйн арадуудай үмэнэ үнэншэмөөр элирхэйлэн харуулаа. Совет ниитын, гүрэнэй байгуулалта хадаа капитализмда орходоо бүлюу һайн байһанаа батадхан харуулаа бшуу.

Волгын эрьеһээ Эльбэ хүрэтэр дайн байлдаанай хүшэр хүндэ зам гаталан гараһан совет сэрэгшэдые 1945 оной хабар Баруун гүрэнүүдэй арадууд ехээр һайхашаан харадаг байгаа. Өөрынгөө хүсэнэй талаар Совет Армида хүрэхэ хүсэтэй зэбсэгтэ хүсэнүүд дэлхэй дээрэ үгы гэжэ манда дурагүйшүүлшье мэдэрхэ баатай болоо һэн.

Мүнөө Баруун гүрэнүүдэй правительствануудай эдэ бүгэдые мартажархиһаниинь ехэ гашуудалтай. Энээнһээ байтагай, тэдэнэр Германиин милитаризм дахин һэргээн бодхооно, үһөө мэеэгээ абаха гэһэн хүсэд бута сохюулаагүй гитлеровецүүдэй һэдэлгэнүүдые али болохоор урмашуулна.

Гэхэ зуура гитлеровскэ Германиие һамна бута сохиһон Совет Зэбсэгтэ Хүсэнүүд дайнай һүүлээрхи 19 жэлэй турша соо тад ондоо болоо, өөрынгөө хүгжэлтэдэ шэнэ, туйлай ехэ алхам хээ гэжэ дай үүдхэхэ дуратайшуулай мартаагүй һаань болохо байгаа. Мүнөө СССР хадаа **«общественэй ажабайдалай эшэ үндэһэниинь болохо хүсэн түгэлдэр экономикотой байхаһаа гадна, өөрынгөө амгалан ажал хамгаалха мүнөө үеын эгээл шэб шэнэ хэрэгсэлнүүдтэй юм»** гэжэ Н. С. Хрущев һаяшаг тэмдэглээ һэн.

Үнгэрэгшэ арбан жэлэй турша соо манайда шанарайнгаа талаар шэнэ Зэбсэгтэ Хүсэнүүд урган бии болоо гэжэ батаар хэлэхэдэ болохо юм. Нэн түрүүн Н. С. Хрущевой үүсхэлээр стратегическэ зорилго дүүргэхэ ракетнэ сэрэгүүд байгуулагданхай. Ябаган сэрэг, Уһан-Сэрэгэй флот, Авиаци үндэһөөрөө шэнэдхэн хубилгагданхай, техническэ шэнэ зэбсэгтэй болонхой. Зэбсэгтэ Хүсэнүүдэй дунда бэеэ даанхай сэрэгүүд болоһон ороноо агаарай аюулһаа хамгаалха сэрэгүүд имагтал дайсанай самолёдуудые бута сохихо бэшэ, мүн баллистическэ ракетэнүүдэй дабшаха замыень хааха шадалтай.

Манай гүрэнэй Зэбсэгтэ Хүсэнүүдэй дайшалхы хүсые дээшэлүүлхэ тухай үдэр бүриин анхарал оролдолго гаргахатаяа хамта Советскэ правительство, КПСС-эй Центральна Комитет болбол бүхы социалис лагериин сэрэгэй хүсэ шадалые бүри шангадхаха асуудалда ехэ анхарал хандуулна.

Манай парти, Советскэ правительство уласхоорондын түгшүүрилые һуларуулхын түлөө тэмсэлдэ зорюулдаг хүсэлэл оролдолгоёо урдынхидаал мэтэ һуладханагүй. СССР-эй правительство сэрэгэйнгээ бюджедые дахин нилээд ехээр хороохон байна. Газар дайдын арсалдаануудые шиидхэхэдээ хүсэ хэрэглэхэһээ арсаха тухай уряалтай бэшэг үнгэрэгшэ жэлэй эсэс багаар Никита Сергеевич Хрущев гүрэнүүдэй толгойлогшонорто эльгээгээ һэн. Буу зэбсэг яаралтайгаар бүтээлгые хороохо, уласхоорондын на... түгшүүрилые һуларуулха хэмжээнүүд тухай СССР-эй правительствын Меморандум тунхаглагдаа. Энэ шухалын шухала асуудалаар бүри һая Советскэ правительство шэнэ алхам хээ. Плутони үйлэдбэрилдэг атомна реакторнуудай барилгые болюулха тухай, ядерна буу зэбсэгтэ хэрэгтэй ураан-235 үйлэдбэрилгые нилээд ехээр хороохо тухай мэдүүлһэн байгаа.

Дэлхэй дээрэ бата бэхи эб найрамдал хангахын тулада дэлхэй дээрэ социализмын илан мандаһан түрүүшын орон бүхы юумэ хэнэ. Тэрээнтэй хамта империалистнуудай бодотоор буу зэбсэгээ бүгэдэ ниитээрээ, гүйсэдөөр хуряатарнь манай арад гүрэнэйнгөө өөрыгөө хамгаалха хүсэ шадалые бэхижүүлжэл байха.

Ленинэй захяа заабаринуудта үнэн сэхэ байдаг манай Эхэ ороной хамгаалагшад СССР-тэ гү, али бусад социалис оронуудта добтолхоёо һэдэһэн ямаршье булимтарагшадые һамна бута сохихоор бэлэн байһан тухайгаа партиин Центральна Комитедые, правительство болон арад зоноо батаар найдуулна. Үнгэрэгшэ дайнда туйлаһан илалтамнай бүхы дэлхэй дээрэ эб найрамдалай һалбаран мандахын аша туһада арюун сэбэрээр алба хэхэ хэрэгтэ Совет Армиин, Уһан-Сэрэгэй Флодой сэрэгшэдые зоригжуул...

Рейхстаг дээрэ Илалтын туг

ТАСС-ай фотохронико.

Хэзээдэ мүнхэ!

ТҮРЭҺЭН ЭХЭМНАЙ амидарал, түрэл оромнай — жаргал үршөөдэг хаям даа... Теэд юун гээшэ һэн бэ? Сэлмэг номин огторгой өөдэ гал түймэр гээзэгэтэжэ, шуһан бороо, шулуун мүндэр ороо һэмнай.

«Бодогты, туһалагты», — гэжэ тиихэдэ Эхэ оромнай уряалан хандаа һэн. Бодоо һэмди. Алдар солыншье хойноһоо атаархажа бодоо бэшэ һэмди, «Эгээл нангин, эгээл хайрата юумэмнай — Эхэ орон», — сэдьхэлэй иимэл туг доро жагсажа, сэрэг суурта мордоо һэмди. «Эхэ ороной уйдхар гашуудал — минии уйдхар гашуудал, Эхэ ороной баяр—минии баяр» — иимэл бодолтойнууд жагсажа, үхэлэй урдаһаа үсэд зүрижэ эхилээ һэмди.

Аймшагтай һүрөөтэй, аюултай бэрхэшье һэн даа. Теэд арадай зориг, абарга хүсэн энэ тохёолдоһон аюулһаа бүришье һүрөөтэй, хүсэтэй байгаа һэн даа. Шуһан бороо, шулуун мүндэр адхаруулһан фашис амиды ороолонгууд эрын эршээр сохигдожо, ээмэй хүсөөр барагдажа, эһэ тортогоор бууяһан эшээн соогоо һамна бута сохюулжа һалаа һэмнай даа... Тиихэдэ дайгаа дараад, дархан солоёо дуудуулаад, амидарал үршөөһэн хайрата аба эжыдээ, түрэһэн һайхан түрэл нютагаа баатар мэргэн хүбүүдэймнай бусан ерэхэдэ, тэдэниие ямар һүр баясхалантайгаар айл аймагаараа, нютаг нугаараа нюлмастай һайхан нюдөөр угтан абаа гээшэ һэн бэ! Амар мэндэ бусажа ерээшэднайшье али зэргэ ехээр сэдьхэлээ хүдэлгөө һэн бэ!

Орон дэлхэйм дээбэри —
Оёдол сагаан огторгой,
Мэндэ амар,
Мэндэ амар.
Тертогүйгөөр толорбош,
Тооһогүйгөөр алтарбаш!
Үүрэй толо бариһан
Үндэр Саян ууламни,
Мэндэ амар,
Мэндэ амар.
Үргэһэ нойроо сэлмээбэш,
Үүлэ манаяа дэгдээбэш!
Орохо нара тодоһои
Оёор номин Байгални,
Мэндэ амар,
Мэндэ амар.
Дэлгэр баян хэшэгээ
Дэлгээн дэлгээн угтабаш!
Түрын һайшаал хүртэһэн
Түрэл буурай арадни,
Мэндэ амар,
Мэндэ амар,
Зориһон һайхан хэрэгээ
Золтой бүтээн байхалши!

—иимэ нэгэ амаршалгын шүлэг бусажа ерэһэн сэрэгшын үмэнэһөө уншагдажа байхые һанагшаб. Нахиима ехэ найр, барагдашагүй ехэ баяр боложо тиихэдэ үнгэрһэниинь мартагдашагүйл. Энэмнай илалтымнай ехэ һайндэр боложо тиихэдэ тодорһониинь хэлсээнгүйл.

Илалта! Найдаһан энэ найдалнай, хүсэһэн агуу хүсэлнай сэгнэшэгүй ехэ сэнтэйгээр бэелжэ, Эхэ оронойманай баяр — бүгэдымнай баяр болоо һэн бэлэй.

Теэд тэрэ ехэ угтамжа, һайндэрэй—илалтын үдэр аба эжынэр, ахай эгэшэнэр бултааран адли тэгшэ баяр эдлээгүй. Хэдэн жэлэй турша дотор хэмгүй баатарлигаар, эрдэниин һайхан эрмэлзэлтэйгээр тэмсээшье һаа, бүтэн бүлеэн бусажа шадаагүй, хани халуун нүхэртэеэ уулзаха золгүй, дайн дажарай хуа тооһон газар дээрэ хэтэ мүнхэдөө алдалан нойрсоһон—эгээл тиимэ эсэгэеэ гү, али ахаяа бусажа ерэһэн мэтээр сэдьхэжэ, баясаһан уладтай адли бололдон баясажа, бархирһан уладтай адлихан бололдон бархиралдажашье байһан ушар али олон үзэгдөө бэлэй. Сэдьхэлэй гүн соо дайн дажарай һүүлшын шархын иигэжэ эдэгэлгэ. Иимэ ушар байдалые олохон лэ айл бүлэнэр амсаа хаям даа. Жэшээнь даа, Хориин аймагай Чисаанын совхозой гансахан Загастай тосхондо 100 гаран үрхэтэ айлнууд ажаһуудаг байбашье, 70 гаран эрхим хүнүүдынь дайн дажарай газарһаа дахинаа бусажа ерээгүй һэн. Ажалай шэн габьяатан — номгон абаритай Шодхоон Шираб, дууша хүхюу, бэлиг түгэлдэр Байсуу Григорий, бригадир ходо ябаһан Тапхайн Борис, ажалша мэргэн Николайн Сэдэб, багшаараа суурхаһан Хутан Хуриганов, һургууляа дүүргэмсээрээ дайнай газарта мордоһон Жамбалай Намсарай, Михаалын Найдан, Мангатайн Даши, Сэбжэдэй Гэндэн болон бусад буурал аба эжыдээ бусажа ерээгүй һэн.

Тэдэнэр Аба ороноо алдаршуулалсаа, илалтада маанадые хүргэлсөө.

Гансашье жэл, зуун жэлшье үнгэрэг — эдэнэр, маанадтаа бусажа ерэхэеэ болёошод, хэзээдэшье мартагдаха ёһогүй.

Мүнөө эдлэжэ байгаа гүн ехэ жаргалнай ямар сэгнэшэгүй ехэ сэнтэйгээр маанадта олгогдооб! Булад хайлуулжа гү, али булар зөөлэн хүрьһэндэ тарилга хэжэшье ябахадаа, энээн тухай мартаха ёһогүйбди... Энээн тухай үри бэедээ, аша гушанартаа хэлэжэ ябаха уялгатайбди.

Арад зонойнгоо түлөө ами наһаяа зорюулһан абанар, аха дүүнэрэйнгээ алдар нэрые һайн һайхан ажал хэрэгээрээ мүнхэлхэ ёһотойбди.

Коммунизмын илан мандахын түлөө баатарлигаар тулалдажа унаһан тиимэшүүлэй һаруул образ арадайнгаа оюун мэдэрэл соо залиршагүй һайхан одод мэтээр яларан байхань дамжаггүй.

Эхэ оронойнгоо түлөө иигэжэ ами наһаяа сүм зорюулһан хүнүүдэйнгээ алдар солыень мүнөөдэр улам һүртэйгөөр дууданабди.

Р. ЦЫБИКОВ.

Шэжэм машинын шэди мэдүүлэн...

Заводой заһабарилгын-механическа цехэй олон станогой дундуур саб гэмэ шамбай бэетэй, дүшөөд һурагай наһатай хүнэй зуралзахада, хараа бараа еньшье харахаар бэшэ. Орёо нарин оньһото машинын хүдэлхэнь хүнгэхэн. Эзээ таниһан юумэдэл, «үгэһөөнь гарангүй», һанаһан соонь хэһэн юумэниинь бүтэнэ хэбэртэй. Арганьшьегүй, тааруулжа табиһан түхеэрэлгэ һайнаар хүдэлөөгүй яаха һэм.

Энэмнай Улаан-Үдын локомотив-вагон заһабарилгын заводой заһабарилгын-механическа цехэй түмэр харуулдагша Даши Очирович Дармаев гээшэ. Тус цех заводой заһабарилжа гаргадаг локомотив, вагонуудай ямар нэгэн деталь гаргадаггүй, харин тэрэниие бэлэдхэдэг машина заһабарилжа, орёо нарин хүдэлмэринүүдые дүүргэдэг газар. Тиимэһээ тэндэ бүтээгдэһэн зүйл ходоодоо оншыень оложо, нягтаар тааруулагдаһан байдаг.

Заһабарилгын-механическа цехтэ хүдэлөөшэншье ажалай онол арга олоһон, дүй дүршэл ехэтэй хүнүүд байдаг. Тэдэнэй нэгэн Даши Очирович болоно. Нүхэр Дармаев эрхим ажалаараа завод соогоо үнихэнэй алдар сууда гаранхай. Арбан дүрбэн жэлэй туршада энэ заводто хүдэлхэ зуураа, олон мэргэжэл шудалаа. Ямаршье даабариин үгтөө һаа, Дашын хэжэ шадахагүй юумэн байхагүй. Тэрэ хадаа фрезеровщик, сверловщик, долбежник, строгальщик болоно. Ажалдаа шалгарһан, арадтаа магтуулһан энэ нүхэрнай коммунис ажалай ударник.

Коммунист Дармаев цехэйнгээ партийна бюрогой гэшүүн. Тиимэһээ ниитын хүдэлмэридэ эдэбхитэйгээр хабаадалсадаг, олоной хэрэгтэ оролдодог хүн.

Даши Очирович гансахан ажалдаа алдартайгаар хүдэлнэ бэшэ, Эсэгэ ороноо хамгаалгын дайнайшье үедэ эрэлхэг зоригтойгоор байлдаһан габьяатай.

ЗУРАГ ДЭЭРЭ: нүхэр Д. О. Дармаев.

Н. ЦЫБЕНОВ.

Фабрикын улаан буланда

Улаан-Үдын «Труд» гэжэ оёдолой фабрикын улаан булан соо «Эсэгэ ороноо хамгаалгын Агууехэ дайнай Геройнууд» гэһэн стенд ехэ һайханаар шэмэглэгдэнхэй. Тэрэ хадаа тэндэ орожо харагшадай анхарал ехээр хандуулна. Мүн улаан булан соо ороходо илалтын үдэртэ зорюулагдажа гаргагдаһан ханын газетэ харанабди. Тэндэ немецко-фашис булимтарагшадтай тулалдаанда хабаадалсаһан фабрикын хүдэлмэришэдэй шэн габьяа тухай бэшэгдэнэ.

С. БУТЫРИНА.

1945 оной июнийн 24-дэ Москвагай Улаан талмай дээрэ болоһон Илалтын парад.
ЗУРАГ ДЭЭРЭ: илагдаһан Гитлерэй армиин тугууд Мавзолейн ... таягдаба.

ТАСС-ай фотохронико.

ЭРЭЛХЭГ БААТАРШАЛГА МАРТАГДАХАГҮЙ

Филипп Алексеевич Орловые военкомат дуудаба. Юундэ дуудагдаһанаа ойлгожо ядан, тээлмэрдэд гэбэ. Филипп Алексеевич сэрэгэй албанай наһанһаа гараһан, армида ябажа, Эсэгэ ороноо хамгаалгын дайнай фронт дээрэ тулалдаад, хүндөөр шархатаһан хүн байгаа ха юм. Гэнтэ дуудажархёо... Яахаб тиигээд! Хуушан солдадта ямаршье хэрэг байжа болохо!

Военкомой таһалга соо орохотойгоо зэргэ, урдань алба хэжэ байхадаа командирнуудта хайшан гэжэ хандадагтал адляар:

— Танай захиралтаар запасай сержант Орлов ерэбэб, — гээд элидхэбэ.

— Филипп Алексеевич Орлов гээшэ гүт?

— Зүб даа, тиимэ.

Военком саарһа уудалан, хабтаһа һэхэхэ мүртөө миһэд гээд:

— СССР-эй Верховно Соведэй Президиумэй Указ уншажа үгэхые зүбшөөрыт... Эсэгэ ороноо хамгаалгын Агууехэ дайнай жэлнүүдтэ немецкэ фашис булимтарагшадтай эрэлхэг зоригтойгоор байлдаһанай түлөө Ф. А. Орлов Эсэгэ ороноо хамгаалгын дайнай нэгэдэхи шатын орденоор шагнагдаба.

Военком Орловто ойртожо ерээд, үбсүүндэнь ялагархан орден зүүлгээ. Тиигээд гарыень шангаар адхаад:

—Дээдэ хайрада хүртэһэнтэйтнай дашарамдуулан амаршалнаб, — гэбэ.

— Совет Союздаа алба хэнэб!— гээд, запасай сержант бага зүрхөө хүдэлгэн харюусаа һэн.

Дайнай дүүрэһэнэй һүүлээр олон жэл үнгэрөөд байхада Ф. А. Орловто барюулагдаһан орден хайрын түүхэ ехэ һонирхолтой.

1942 оной мартын нэгэ һүни санашадай тусхай батальон Новгородско областиин Дно станцида добтолго хэбэ. Батальоной сэрэгшэдэй зэргэдэ Хори, Яруунаһаа ерэһэн колхозниттууд, Улаан-Үдэ станциин депо болон паровоз-вагон заһабарилдаг заводой хүдэлмэришэд, Буряадай ниислэлэй дунда һургуули дүүргэшэд ябалсаа. Добтологшодой түрүү зэргэдэ Улаан-Үдэһөө ерэһэн сержант Орлов байлдаһан юм.

Халуун тулалдаанай болоһон газарта олохон хүн алуулжа, шархатажа унаһан байна. Добтолго амжалтагүйгөөр дүүрээ. Батальон сухаряа. Хүндөөр шархатаһан сержант Орлов саһан дээрэ хэбтэһэн зантаараа гээгдэһэн байба.

...Плендэ абтагшадые Порхов городтохи концентрационно лагерь абаашаһан байна. Тэндэ хэдэн дабхараар татагдаһан адалга хадхууртай түмэр хашаан, тойроод гэрэл үгэдэг прожекторнүүд, саханууд дээрэ тодхогдоһон пулемет хүреэлнэ. Хайшаашье алхахын аргагүй. Фашистнар тэндэ хаагдагшадые зобоожо туляажа эхилээ.

Лагерьта хэлгэдэг хүдэлмэринь тэсэхын аргагүй хүндэ. Үглөөнэй бүрэнхыһөө үдэшын харанхы хүрэтэр тэдэнэр түмэр харгы заһаһан, траншей малтаһан байха юм. Концлагерьта байгшадта хахадынь хюрөөгэй хибэдэһэ хэжэ бариһан бишыхан хиләэмэ, үжэһэн капуста, хартаабхын хальһаар шанаһан шүлэ үгэдэг байгаа. Үдэр бүхэндэ хэдэн арбаад хүн туража үхэдэг байба.

Порхов городой сэрэгэй плендэ байгшадай лагериин комендант ёһотойл зэрлиг амитан байгаа. Тэрэ комендант плендэ абтагшадые ехээр доромжолдог, халтад гэһэнһээ хойшо хатуугаар хэһээдэг байһан.

Лагерьта халдабарита халуун үбшэн бии боложо эхилбэ. Үдэр бүхэндэ үхэһэн хүниие тээһэн тэргэ ашаанууд тэндэһээ гарадаг байгаа. Орловшье тэрэ үбшэндэ нэрбэгдээ. Халууржа ухаа мэдээгээ алдаһан, үхэжэ гордойлдошоһон хүнүүдые байлгадаг байра соо һара улүүтэй хэбтэбэ. Үбшэнтэндэ эдихэ юумэ, эм үгэхэһөө байтагай уһашье үгэхэ хүн олдодоггүй байгаа. Сибиряк Орлов амиды үлөө. Юуб гэхэдэ, тэрэнэй шираг шамбай бэе үбшэндэ дабагдаагүй. Муудажа хүлһөө буушаһан Орловые дахяад лагерьта эльгээбэ. Нүхэрынь нэгэ шофертойгоо лагерьһаа зугадан гээд баригдашоо. Бодохоёо болитороо сохюулжа, хэдэн хонот соо хэбтэриин болоо.

Тииһээ тиитэр тэндэһээ тэрьелхэ гэһэн бодол толгойһоонь гарагүй: «Зугадаха, зугадаха...». Жэл үнгэрөөд байтар Каунас городой концелагерьта байһан Орлов лейтенант Александр Максимовтай хамта тэндэһээ тэрьелхэ түсэб наринаар бодожо үзөө. Тэндэхи нютагай зонтой барисаа байгуулаа. Гитлерэйхидтэ эсэгэеэ алуулһан комсомолка басаганаар туһалуулха хэлсээ хээ. Нэгэтэ үдэр Орлов нүгөөдэ нүхэртэйгөө хамта уһа урадхуулдаг һубаг зүбшэн тэрьелһэн байна. Зугадахадаа абажа ябаха гэжэ хадагалһан пистолет буу, нэжээд гранадтай байгаа.

Хэдэн хоногой туршада ой тайга соогуур хоргодон ябатараа, нүхэр Петровичус командиртай «Совет Литвагай түлөө» гэжэ партизан отрядтай дайралдашаһан байна. Партизануудтай ниилэһэн түрүүшынгээ үдэр Орлов пулемедой хойно хэбтэжэ, немецүүдтэй тулалдахадаа, дайсаниие хиргуулаа. Дүрбэ һарын туршада Орлов партизан отрядта ябахадаа, литовец, белорусс, украин болон ород нүхэдтэйгөө хамта дайсаниие дайралдаһан лэ газартаа бута сохёо.

1944 оной август һарада партизанууд дайсанай хойноһоо добтолжо ябаһан Совет Армиин частинуудтай уулзашоо. Орлов өөрынгөө сэрэгэй зэргэдэ орожо, фашистнарай мүр мүрдэн, дайшалхы замаа дахин үргэлжэлүүлһэн байха юм. Зүүн Пруссиин хилэ хүрөөд ябатараа, Орлов баруун гараа шархатабашье, дайсанай пулемёдой точко үгы хэһэн байна.

Гитлеровскэ Германиие илахын урда тээхэнэ Орлов армиһаа табигдаа. Улаан-Үдээ бусажа ерээд хүдэлхэ зуураа, Буряадай багшанарай институтда заочно һуралсаа. Удаань Мухар-Шэбэрэй аймагта багшалаа.

Мүнөө коммунист Ф. А. Орлов Улаан-Үдын 20-дохи һургуулида үйлэдбэриин һуралсал эрхилхэ һуралсалай талые даагшаар ажаллана. Тэрэ хадаа багшанарай институдай биологическа факультет дүүргээд, һургуулиингаа ахалагша классуудта амгалан сагай ажабайдал тухай наука — биологи заана.

О. БЕРЕЗКОВ.

ЗУРАГ ДЭЭРЭ: Филипп Алексеевич Орлов юунэй түлөө орденоор шагнагдаһан тухай өөрынгөө һурагшанарта хөөрэжэ байна.

А. МАНТАЕВАЙ фото.

ЗАХИРАЛТЫН ҮГТӨӨ ҺААНЬ...

ТУБИ ДЭЛХЭЙ дээрэ эгээн түрүүлэн коммунизмын харгы табижа эхилһэн Эхэ һайхан ороноймнай анхэрылэн үргэлжэлһэн архэтэдээ түрэл орондоо, Коммунис партидаа инаг дуратайгаар хүмүүжүүлэгдэдэг. Энэньшье гайхалгүй aаб даа. Бага балшар наһанһаа һайн хүмүүжэлгэтэй болоһон совет хүнүүд хаанашье ябахадаа, хаанашье байхадаа. Эхэ оронойнгоо үгэһэн захиралта, даабарие дүүргэхээр хэзээдэшье бэлэн. Һайн һайхан абари зантай манайороной залуушуул сэрэгэй, мүн юрыншье ажал дээрэ ажалай үльгэр жэшээ харуулжа ябахые эрмэлзэдэг, оролдодог байна...

МАЙН ҺАЙНДЭРЭЙ урдахана, апрелиин 29-нэй һүни Сэлэнгэ мүрэнэй мүльһэн хахажа, эрье һабаһаа халижа, дайралдаһан хашаа хорёо, заахан хүүргэнүүдые һандаргажа эхилбэ. Һүниин нэгэ час боложо байхада Сэлэнгын нэгэ татуур дээрэхи хүүргэ тэрэ мүльһэндэ дайрагдажа, эбдэрхэдээ ашаанай машинануудые табихаяа болишоо ха юм. Тиигэжэ хэдэн часай туршада машинануудһаа байтагай ябаганшье хүн хүүргэ дээгүүр гаража шадахаяа болигдоһон байгаа. Эдэ бүгэдэ бултанай һанаа зобоожо, саг соонь хүүргэ бодхоохо хэрэгтэй болобо. Имэ аюул болоо гэжэ дуулаһан Улаан-Үдэ городой гарнизоной нэгэ подразделениин сэрэгшэд өөһэдынгөө туһаламжа үзүүлхээр тэрэ дороо харайлгалдажа ерэһэн юм. Шударгы бэрхэ сэрэгшэд ерэ ерэһээр лэ ябаган зоной гараха хүүргэ хэдэхэн часай туршада бодхоожорхиһон байна. Тиигэжэ Майн нэгэнэй һайндэрэй 17 часта хүүргэ заһагдажа, ашаанай машинанууд нэгэ талаарнь гараха аргатай болоһон байгаа. Хүүргэ заһалга дээрэ ажаллаһан сэрэгшэд — коммунис ажалай ударник ,электрогагнууршан Николай Дурнев, электрик Константин Кельман, сэрэгшэд Рафаиль Ишмухамедов, Иван Тухтарян, Валентин Бабий, Иван Федоров, Николай Андреев, Хасай Рагимов, сержант Алексей Цымбалов, старшина Д. Одноволов, офицернүүд И. А. Колодий, А. Г. Боровский гэгшэд унтаха нойргүй, шадамар бэрхээр ажаллажа, һаатабаригүйгөөр хоёр талаһаа машинануудай ябаха хүүргэ табилсаһан байна. Иигэжэ амгалан ажабайдалай үедэ алба хэжэ ябаһан хүндэтэ сэрэгшэд Эхэ оронойгоо түлөө хэзээдэшье бэлэн байһанаа харуулжа, оһол аюулай тохёолдоһон сагта совет арадтаа ёһотойл туһаламжа үзүүлбэ ха юм.

— ХҮНДЭТЭ МАНАЙ сэрэгшэд! Хаанашье ябахадаа баатаршалга гаргадаг таанадаа бидэнэр хододо хүндэлжэ ябадагбди. Мүнөөшье энэ хүүргэ бодхоолго дээрэ ажалай баатаршалга гаргажа, түргэн саг соо город тосхон хоёрой харилсаа холбоо байгуулһандатнай бүхы арадай зүгһөө баяр баясхалан хүргөөд, Буряадай АССР-эй Министрнүүдэй Совет таанадай баатаршалгые тэмдэглэн 1500 түхэриг мүнгэн шан үгэнэбди,—гээд Министрнүүдэй Соведэй түрүүлэгшын орлогшо В. И. Черныш гэгшын хэлэхэтэйнь зэргэ, омог дорюун, энеэдэ зугаа элбэгтэй альга ташалган зэдэлшэнэ.

Сэрэгшэдэй ажалай баатаршалгые тэмдэглэн үгтэһэн энэ мүнгөөр хоёр телевизор, биллиард, радиоло, гитара, сарбуугай хэдэн часынууд абтаа. Уржадэр тус подразделениин командир замайнгаа залуушадта дурсагдагша бэлэгүүдээ баяр баясхалангай оршон байдалда барюулжа, хүндэтэ сэрэгшэдээ урмашуулаа, баясуулаа.

ХҮҮРГЭ ЗАҺАЛГА дээрэ габшагай бэрхээр ажаллагшадай дунда ёһотойл баатаршалга харуулжа байгаад ажаллаһан сэрэгшэд бии. Һүниин харанхыда уһан дээрэ хүдэлмэрилжэ байһан Иван Тухтарян уһа руу унажа, бүхы хубсаһаяа норгоошье һаа, хэжэ байһан ажалаа орхёогүй, үглөөгүүр болотор ажаллажа гараһан байна. Тиихэдэ Дунда Азиһаа алба хэхээр ерэһэн Николай Дурнев зайн галаар гансаараа гагнуури хэжэ, хүүргэ бодхоолгын бүхы ажалые түргэдхүүлһэн байна. Подразделени доторoo эрхим сэрэгшэ гэжэ суудаа гараһан Иван Дурнев уржадэр КПСС-эй гэшүүндэ кандидадаар абтаба. Тиихэдэ сэрэгэй алба аяар 1943 оноһоо хэжэ ябаһан старшина Даниил Филимонович Одноволов тухай хэдэн үгэ хэлэлтэй. Эсэгэ ороноо хамгаалгын Агууехэ дайнай хатуу шэрүүн тулалдаан—Орловско-Курска шадар болоһон байлдаанда эгээн түрүүшынхеэ хабаадалсажа, Рига хүрэтэр дайлалдаһан намтартай. Дайнай жэлнүүдтэ баатаршалга харуулһан Даниил Филимоновичой үбсүүн дээрэ правительствын шагнал—юһэн орден, медальнууд толорон харагдана.

—Албаяа үнэн зүрхэнһөө хэжэ ябадаг Николай Дурневай гэр бүлынхидтэ амаршалгын бэшэг эльгээхэ болонхойбди,—гэжэ тус подразделениин офицер Шпинев омогорхоно.

Баяр ёһололой оршон байдалда бэлэг абаһан сэрэгшэ бүхэн, «Эхэ орондоо алба хэнэбди!» гэжэ тангариглаха ёһоорол тангариглана.

Эсэгэнэр, аханарһаа дамжан ерэһэн баатаршалгые шэн зоригто ажалдаа нэбтэрүүлэн абажа ябадаг эдэ совет сэрэгшэдээ Илалтын үдэрөөр дашарамдуулан амаршалая!

Б. ЦЫРЕМПИЛОВ.

ЗУРАГ ДЭЭРЭ: Эдэнэр лэ даа, хүүргэ заһабарилга дээрэ шалгаржа, ажалай габьяа харуулһан сэрэгшэднай.

Авторай фото.

ҮБШЭНГҮЙ БОЛГОДОГ ШЭНЭ А...

Шүдэ эмнэлгын таһаг... репортаж

Врач креслэдэ һуухые ... шэхэндээ наушник углаж... дурадхаба:

— Хүгжэм таниие һамаа... ха байха. Хэрбээ үбдэһэн... дэрээ һаа, энээхэн кнопк... дэлгөөрэйгты,—гэбэ.

Тиигээд үбшэн шүдыемни ... жэ эхилбэ. Би тэрэ наушник... шэхэндээ углаад, Рахманин... удаань Брамсын ирагуу х... шагнажа эхилбэб.

Шүдыемни врачай ур... захалхада, үлэ мэдэг үбд... мэдэрбэб. Тиигээд «абяан ... бэшэгтэй кнопко хүдэлгэбэб. ... хэдэм бороогой нэгэ жэгдэр ... яха абяа һануулһан шэмэ... болоод, үбдэһөө дары мэд... болишобоб.

Нэгэ үгөөр хэлэбэл, эгээн ... рүүшынхеэ үбдэһөөшье ... һайн мэдэрэнгүйгөөр шүд... пломбо табюулаад бодоо һа...

Шүдэ аргалхада үбдэ... болгохын тула гурбан зуу ... элдэб арга һүүлэй 150 ж... турша дотор бүхы дэлхэйн ... цинэдэ дурадхагдаһан ... Теэд тэдэнэй нэгэнииньше ... шэнгеэр иигэжэ бүхы зоной ... шаалда хүртөөгүй юм. Энэ ... аргые С. М.Кировэй нэрэ... сэрэгэй-медицинскэ акаде... врач Георгий Мироненко би... гоо. Абяанай хүсөөр үбшэни... дэрэл һулаpуулдаг аппарад... женер Павел Вайнбойм ух... зохёогоо.

Энээхэн аппарат дунда ... номһоо зузаан бэшэ юм. Хү... мэй зохёолнуудые, элдэб ... нуудые буулгаһан суранзат... тэ тэрээндэ тааруулагдан ... гагданхай.

Хүниие хүгжэм һамаару... үбшэ мэдэрхыень болюулна. ... бэшье үрэмдэдэг машинын х... жэ эхилхэдэ үбшэ мэдэрһэн ... абяа шэмээнэй ашаар тэр... даруулна бшуу.

ҮҮРИНЭРЭЙ ҮГЭ БУЛЯАЛДААН

Мухар-Шэбэрэй «Коммунизм» колхозой тракторист В. С. Сапожниковые апрелиин һүүл багаар контородо дуудаад, ингэжэ хэлээ:

— Владимир Степанович, шэнэ «Т-74» трактор асархаяа «Сельхозтехникэ» ошожо ерэхэ болоот. Тэрэнние шамда найдан даалгажа үгэхэмнай.

Сапожников арсаха һанаатай байба:

— Хуушан тракторни ябажал байһан зандаал даа...

Зүгөөр тэрэнэй арсалта хүндэтэйдэ абтаагүй.

— Абахал болоош, шэнэ тракторые хүн лэ гээд найдажа болохогүй. Ши шалгарһан хүн байнаш. Табан жэлэй турша соо жолоодожо ябаһан «ДТ-54» тракторшни шэнэ шэнги зантаараа.

Сапожников шэнэ тракторые газаагаа асараад, «тааруулжа» захалһан байгаа. «Нэгэ-хоёр үдэрэй турша соо шалгажа, хаража үзэхэмни. Заводто найдадагшье һаа, өөрөө һайса шалтаха хараха хэрэгтэй ха юм», — гээд тэрэ механигта хэлэһэн байгаа.

Тингэһээр байтар сүг хүдэлдэг нүхэдынь полидо гаража, тарилга эхилһэн байгаа. Сапожников ээлжээгээр хүдэлдэг Павел Красинскитай трактораа тааруулаад, шэнэ сеялкэнүүдые хабсаран суглуулаад, мүн лэ яаралтайгаар полидо гараа. Майн 2-то шэнэ тракторaaраа газар хахалжа эхилээ. Түрүүшын үдэр Павел Красинский 60 шахуу гектарта тарилга хэжэ нормоёо нэгэ хахад шахуу дахин үлүүлэн дүүргээ.

Владимир Степанович баһал миин һуугаагүй. Плугуудые тааруулан заһажа байһанаа нүхэрөө һэлгэжэ, халаанда гараһан байгаа. Зүгөөр бүрхэг үдэр боложо, бороо һабинажа байгаа һэн. Энэнь дүршэлтэй механизаторые һаатуулаагүй. Тэрэ газар хахалжа байхадаа, хүдэлмэреэрээ дашууран, сагайшье ошоһые обёорооrүй. Уданшьегүй ээлжээгээр хүдэлдэг нүхэрынь тэрэниие һэлгэхэеэ ерэхэдээ, мэхэтэйхэнээр миһэрэн байжа:

— Владимир Степанович, түрэһэн үдэрөөртнай! Энэ үдэрөө бараг һайнаар лэ үнгэргэбэт...

Эдэ үдэрнүүдтэ унаһан малгайгаа абангүйгөөр хүдэлжэ байһан Сапожников түрэһэн үдэрөөшье тэмдэглэхэеэ мартажархиһан байгаа ха юм.

— Ши намайе хүлисыш, бэлэгтүй хүрэжэ ерэбэб, — гээд ээлжээгээр хүдэлдэг нүхэрынь аягүйрхэнгеэр хэлэбэ.

— Юун бэлэг тухай дурданаш, ямар һайн трактортай болоо гээшэбибди! — гээд Владимир Степанович харюусаба.

Баһа нэгэ механизатор — Семен Потаповнч Красинский урда үдэрынь газар хахалжа түрэһэн үдэрөө үнгэргэһэн байгаа гэжэ полевой станда элирбэ. С. П. Красинский комбайнер юм, тинмэһээ түрэһэн үдэрөө тэмдэглэхэ заб оложо шадаха байгаал даа. Зүгөөр гэртээ һууха байхые мэдэнгүй, сеялкэдэ һуужа хүдэлһэн байгаа. Түрэһэн үдэртөө хүдэлхэдөө, өөрынгөө агрегадаар колхоз соогоо рекорд туйлажа, тэрэ 64 гектарта шэнисэ таряа.

...Хоёр үүринэр уулзаад, түрэһэн үдэрөө хэмнай үлүү һайнаар тэмдэглээ гээшэб гэжэ хүхюутэй зугаатайгаар арсалдажа ороо бэлэй. Зүгөөр энэ арсалдааень тракторна бригадын бригадир Пантелеймон Петрович Челночков шиидхэжэ үгөө:

— Мүнөө бидэнэр бултадаа ойн баяр тэмдэглэгшэд болонобди. Мүнөө ямар хабар боложо байна гээшэб! Тусагаархан лэ хабар боложо байна! Партиин уряагаар хүдөө ажахые ашаг ехэтэй болгохын түлөө оролдолго гаргажа эхилээбди. Тиин баяртайгаар хүдэлмэрилжэ байнабди...

А. РЫЖКОВ,
манай корр.

ДАЙДЫН ГУРБАН ҮНГЭ

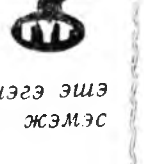
(Зүлхын буряадай хошоо үгэнүүд)

1. Дайдада гурбан улаан:
Жалгада ябаһан үнэгэн улаан,
Жабарта үлеэлгэһэн шэнэһэн улаан,
Жаргалта хүнэй хасар улаан.

2. Дайдада гурбан сагаан:
Үтэлһэн хүнэй үһэн сагаан,
Үдэһэн хүнэй шүдэн сагаан,
Үбэл ороһон саһан сагаан.

3. Дайдада гурбан хүхэ:
Урдажа байгаа уһан хүхэ,
Ургажа байгаа ногоон хүхэ,
Уйдхарта хүнэй шарай хүхэ.

4. Дайдада гурбан хара:
Тайгада ябаһан баабгай хара,
Талада ниидэһэн хирээ хара,
Тамир муутын һанаан хара.

Крымэй «Золотое поле» гэжэ совхозой саад дэлхэй дээрэхи эгээн ехэ саад юм. Тэрэ сэсэрлиг 3620 гектар талмай эзэлдэг.

Дагенстанай III интернационалай нэрэмжэтэ колхоздо ургуулагдадаг «розмарин белый» гэжэ яблони нэгэ эшэһээ ургаса ехээр үгэлгөөрөө дэлхэй дээрэ шалгарна. 1960 ондо тэрэ ургамалай нэгэ эшэ гэшүүһэ мүшэрнүүдһээ 1917 килограмм амтата жэмэс абтаа.

Краснодарска хизаарай «Михайловский перевал» совхоз яблониин гектарһаа 608 центнер ургаса хураахан байна. Бүхэсоюзна энэ рекорд 1961 ондо тогтоогдоһон байха юм. Тиихэдэ Болгарида нэгэ гектарһаа 148 тонно ургаса абтаһан баримта бии.

Виноградай эшэ мянган жэл соо ургажа болодог гээшэ. Италиин Пизэдэхи эртэ урдын саадуудай нэгэндэ үзүүраараа хоёр метр бүдүүнтэй виноградай эшэ ургана.

(Календарьһаа абтаба).

Оньһон үгэнүүд

**Тамхи татаһан—
табан наһа дутуу,
Архи ууһан
арбан наһа дутуу.**

**Хүлеэхэдээ — хүшэхэгүйт,
Шагнахадаа — шалахагүйт.**

**Эхинаад хүн хэлэндээ абтай,
Ямаан гүрөөһэн туруундаа абтай.**

Дүрөө абтаагүй дүртэн.

**Зуун солхообо харамнанхаар,
Зуун нүхэртэй яба.**

**Гол голой нохойн дуун ондоо,
Газар дайдын зан ондоо.**

**База хүнэй байра нэгэн,
Балта һүхын дуу нэгэн.**

**Тэхын эбэрэй тэнгэридэ хүрэтэр,
Тэмээнэй һүүлэй газарта
хүрэтэр хүлеэхэ.**

Гоё хүнэй үхэл хабар, намар.

**Газар дороһоо гай,
түлеэн дороһоо түй.**

**Зудтай жэлдэ нохой тарган,
Зоболонтой жэлдэ лама тарган.**

**Набтагар хормой нохойдо хажар,
Наадан үгэ түрэдэ хажар.**

**Наһаншни бага,
Нараншни эртэ
Һай һанаһан газарта
Һахалаа абаха,
Муу һанаһан газарта
хюмһаяа абаха.
Һохорһон хойноо һарабшалба.**

**Хүнэй үндэһэн газар дээгүүр,
Модоной үндэһэн газар доогуур.**

(Ц. БУДАЕВАЙ суглуулбариһаа).

ТААБАРИ

(Шэтын областиин Хэрын райондо хэлсэдэг)

**Туршын тала үбэһэгүй,
Туранхай хээрэ туруугүй.
Эжэгүй ямаан,
Эрьегүй далай.
Тоодог тонгос гэнэ,
Толи ялас гэнэ.
Арбаадайе арбан хүн мордхуулба.**

Ойдо болоһон ушар

Хүбшын хүхэтэй уулзалг...

Хэжэнгэ нютагай ангуушан А. АЛЕКСАНДРОВАЙ хөөрөөн

Тээсгэн һүүлшын шара саһанаар Сулхарида байтарни тэндэхи Чисаанын совхозой хоёрдохи фермын нэгэ танил малшан уулзаад:

— Александр Иванович, һаяхан малаймнай байрада дүтэхэнэ хоёр шонын мүр байгаа. Үшөө ойн захаар бэлшэжэ ябаһан үхэршье үргөөгөө. Энэ бузарнууд малдамнай орожо, һүйд хэнэ аа гү,— гэжэ ехэ һанаата болонгёор хэлэбэ.

Энээниие дуулаад 3 хүн боложо, тэдэ шононуудай мүр мүрдэхэ гэжэ гарабабди. Теэд түрүүшын үдэр юушье олонгүй һула бусагдаба. Шоно гээшэмнай айхабтар мэхэтэй, һэргэлэн арьяатан бшуу. Магад хүнэй абяа абаад, нэгэ тээ хорожо хэбтээ гү, али холо газар зайжа арилһан байжашье болоо.

Үглөөдэрынь гансаараа бага халибай буу абаад, нохойгоо дахуулан, дүтэ шадарай ой зайха гэжэ гарабаб. Талхатын Зүүн бэеын ойдо ороод ябахадам, нэгэ шэнэшэг мүр харагдаба. Томо нохой ябаа гээшэ гү гэхэдэмни, арайл бэшэ хэбэртэй. Тэрэ мүр үбһэ зөөһэн тракторай харгы дахаад һаланагүй.

— Юумын мүр дахаад һалахагүй хадаал энэш шоно байгаа гээшэ,— гэжэ бодоод, тэрэнээ саашань мүрдэжэ оробоб.

3—4 модо тухай сэб сэхэ ябаад, тэдэ мүрнүүд нэгэ бүтүү шэрэнги руу орошоһон байба. Удангүй гэнтэ арха барха унуули модоной орбон дороһоо томо гэгшын шоно гараад харайшаба. Хойноһоонь нэгэ буудажа үрдибэб. Тудаһаншье һаа, жэжэ тобшом юумэ олтилбогүй хаш.

Нүхэн дээрэнь ерээд, шэхээ табижа шагнахадам, досоонь амитад бии хэбэртэй гииналдана. Бэһэдээ хабшуулһан һүхэеэ абажа, нүхэнэйнь дээрэһээ тухайлаад, модо... шулуугаар хүйтэн газар ма... оробоб. Гарайнгаа багтажа, ... бэеэрээ ороxo нүхэ хээд, до... зартагайгаар гэрдээд үзэ... гални унтаршана. Наһан с... олохон шоно, баабгайтай уша... үгы хэһэншье һаа, арьяатан... танай лүс хара харанхы ... руу улаан гараараа орохонь ... тайшье бэшэ байба. Магад ... гэдөө хармалжа галзуурһан ... нуудай гэнтэ шуһандахан ... һаань, жэжэ тобшотой буу, һ... хутага — гурбан зэмсэгтэй ... яаха гээшэбиб гэжэ бодох... нюргаарнь хүйтэ даахадал ... Тойроод бүтүү бүглүү ой ... һалхинда хүүенэ. Тиигэбэшье ... һүхэеэ бэлэн хээд, нүхэ ру... сээжэдээ хүрэтэр гульдиржа, ... нын гүлгэдые нэгэ-нэгээр гар... мэшээглэжэ оробоб. Нүхэн с... эгээл томохон мисгэйн ... болоһон 8 борохон гүлгэд ба... Мүн тэндэнь хүзүүндээ түмэр... хатай шандаган булаатай ... бэ. Гүлгэдэйнгөө гангинал... дуулхадаа ехэ шононь хэ... ерэхэ ёһотой гэжэ бодоод, м... гээ шангаар уяжа, модондо ... һэн бэеэрээ, өөрөө буугаа ... лоод, зохид газарта хорожо ... баб. Нилээхэн болоод, эрэ ш... хэбэртэй задарюуншаг юум... доной саагуур харагдаба. ... багынь барижа, буудажар... дам, шоноошье саашаа х... шаба. Мүрынь дахахада, баг... һа гараад, арилшаһан байгаа.

Һайн буутай һаа, 8 гүлгэ... гадна үшөө 2 томо шоно ун... бэлэйб гэжэ халаглаһаар ... һэм. Хорото арьяатаниие ... һоной түлөө мүнгэн шанда ... тэгдөө.

М. НАМЖИЛ...
бэшэжэ аба...

БУУЗА—БУРЯАД ЭДЕЭНЭЙ ДЭЭЖЭ

Асуудал, харюугай БУЛАН

Ивалгын туршалгын ажахын эрхим хонишон, 100 хонин бүриһөө 103 хурьга түлжүүлһэн алдартай Цыден-Доржо Гимниндармаев асуудалдамни харюу үгыт гээд редакцида хандаба.

Цыден-Доржо Гимниндармаев: Арад бүхэн, тэрэ тоодо манай буряад арадшье элдэб янзын һайхан эдеэ буйлуулжа, айл саданараа, хүндэтэ айлшадаа угтадаг урданай заншалтай гээшэ aаб даа. Амтатай эдеэнэймнай түрүү дээжэ болохо бууза хүн бүхэнэй дура татадаг. Тон шадамар, зүбөөр хэһэн бууза эдихэдэ ямар аятай, ажаллахадашье урматай хүхюун байдаг бэ.

Би һаяшаг Улаан-Үдэ хотоёо һайндэрөөр айлшалан ошоод, бууза хэдэг тусхай столоводо орошоо һэм. Теэд һайндэрөөр барагхан бууза эдижэрхихэ һанал түрөөд, дүрбые захибаб. Теэд асаран гэхэдээ айдаһа хүрэхөөр, нюдаргын шэнээн томонууд, талханиинь хурга зузаан, эһээгдэшэһэн, досоохи мяханиинь тон жэжэхэнээр хэршэгдэһэн аад, нэгэл хатуу, монсогор хаташаһан мяхан болошонхой, шүүһэншье гэжэ байбагүй. Муугаар элдэһэн талхаар хэһэн буузань дороһоо хахаршаһан байба.

Хүндэтэ редакци! Буряад эдеэнэй дээжэ болохо бууза хайшан гэжэ амтатайгаар, зүбөөр хэхэб гэһэн асуудалда харюусахыетнай гуйнам.

Нүхэр Гимниндармаевай асуудалда мэргэжэлтын харюу толилнобди.

* * *

Жэшээлбэл, 30—40 бууза хэхын түлөө ямар зүйлнүүд хэрэгтэйб гэжэ харуулая.

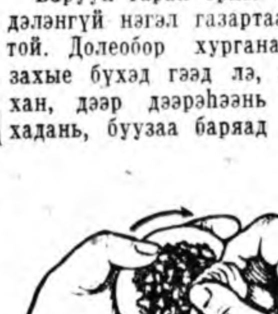
Мяхан. 1 килограмм тухай үхэрэй зөөлэн хара мяхан, 300 грамм өөхэн гү, али хониной һүүл, үгышье һаа саалатай тарган 500 грамм гахайн мяхан хэрэгтэй болохо.

Өөхэ мяхаяа жэжэхэн болоторнь хутагаар хэршэхэдэ шүлэтэйшье, шэмэтэйшье, мяханиинь болоходоо барисалдажа няалдаагүй, амтатай бууза болодог. Тэрэ татаһан мяхандаа 3—4 һонгино мүн лэ жэжэхэнээр хэршэжэ аятайханаар холидог. Мүн энэ буйлуулан зуураһан мяхандаа бага багаар чеснок, халуун үбһэ, лаврово набшаһа нэмээ һаа, угаа амтатай, хоншуу һайхан үнэртэй боложо үгэхэ. Жэжэхэн нүхэтэй машинаар татахада биратай бууза болодоггүй. Мяханиинь болоходоо монсогойржо хаташоод, шүүһэ шэмэнь дууһан газаашаа гарашадаг.

Талхан. Килограмм сагаан талха нэгэ үндэгэтэйгөөр дабһатай уһанда зууражa. ехэ хатуу болгонгүй, талханайнь ниилэтэр элдээд, 2—2,5 миллиметр зузаантайгаар хабтайлгаха. Тиигээд тэрэнээ хурсахан эрмэгтэй, таарамжатай түхэреэн баанхын хабхаг гү, али стаканай амһараар түхэреэн түхэреэнээр отолхо. Тиигээд лэ одоол буузаяа хумижа эхилхэбди.

Бууза һайнаар, задархаар бэшээр хумиха гээшэ шадабариин хүсэн. Энээн тухай хэлэбэл иимэ. Түхэреэн түхэреэнээр отолһон талхаяа зүүн гарайнгаа альган дээрэ табяад, мяханай хэмжүүр тааруулан талхан дээрээ хэжэ, баруун гарайнгаа эрхы долёобор хоёроор хумижа орохо (нэгэдэхи зураг).

Баруун гарай эрхы байраһаа хүдэлэнгүй нэгэл газартаа байха ёһотой. Долеобор хурганай талханай захые бухэд гээд лэ, эрхыдээ шахан, дээр дээрэһээнь няажа ябахадань, буузаа бараад байһан зүүн гар нара зүб, баруун гарайнгаа долёобор тээшэ талхаяа эрьелдүүлжэ байжа, зүүн гарайнгаа эрхыгээр мяхаяа жэгдэлэн, хуняаһан доогуурнь шэглэжэ байха ёһотой. Хумигдажа бэлэн болоһо.. буузаяа дороонь нимгэхэнээр талха үбэнүүлээд, хабтагай дээрээ табихада няалдахагүй.

1-дэхи зураг.

Жэгнүүр. Хүнэг, кастрюль гэхэ мэтын элдэб таарамжатай амһарта соо бууза шэнадаг гээшэ aаб даа. Жэгнүүрэй таһалгануудайнь хүлнүүд өөдөө хараад байхадаа болюомоор. (хоёрдохи зураг). Хэрбээ доошоо хүлнүүдынь хараһан һаа, бууза дээрэ табигдашажа болохо бшуу. Гэхэ зуура буузын таһалгануудай хоорондохи зай 5—6 сантиметр үндэртэй байбал таарамжатай. Буузаяа табихын урда тээ жэгнүүрэй таһагуудые дээрэһээнь тоһодоходо няалдахагүй.

Буузаа шанахадаа бусалжа байһан уһан дээрэ жэгнүүрээ табяад, ууралай гарахагүйгөөр бүтүүлэн хабхаглаад, түргэн галда 12—13 минута, һулашаг галда 15—16 минута соо ...лгохо.

Болоһон, үгыень хайшан гэжэ мэдэхэб? Буузын болохо сагай хүрэхэдэ жэгнүүрэй хабхагыень халта нээгээд, дээрэнь байһан бууза гараараа халта барижа үзэхэдэ мэдэгдэхэ. Хэрбээ болоо һаа, талханиинь гарта няалдахагүй.

Д. ЧИМИТОВ.

2-дохи зураг

Ангуушанай хөөрөөн

Нэгэтэ Хэжэнгэ нютагай хэдэн ангуушад Тэбхэр гэжэ уулын урда хажууда хонохоор түхеэржэ байба. Бүхэли үдэртөө, үглөөнһөө үдэшэ болотор ой тайга махажа эсэнтэһэн ангуушад гүрөөһэнэй мяха шаража эдеэд унтахаа хэбтэбэд. Теэд хэзээгшэ һэм, ангуушад суглархадаа агнуури, алаһан ангууд тухайгаа элдэб, һэжэг түрэмөөр ушаралта ябадалнуудаа хөөрэлдэдэг зантай зон ха юм даа. Тэдэ ангуушадай ехэнхинь залуу һүрэгэй зон, гансал Рабжур үбгэн эдээн соогоо наһатайнь; бүхы наһаяа ой тайгада үнгэргэһэн түүхэтэй. Ушар иимэһээ, залуушуул үбгэжөөлөө хөөрэхыень баадхаба. Рабжур үбгэн элдэб агнуурийн һонинуудые хөөрэһэн хойноо, һүүл дээрэнь гайхуулхал гээ ха.

—Би бүри залуу, таанадай тухай ябахадаа Яруунын хүбшэдэ агнажа гараһан аад, табан гүлгэтэй баабгай алажархиһан хүм,—гээд гааһаяа шаршагануулан һууба хаш.

—Үгы, юрэдөө Рабжур баабай. баабгаймнай тиимэ олые түрэдэггүй хамнай,—гэжэ нэгэ залуу хүбүүнэй дуугархада:

«Энэ шүдхэршни хаанаһаа мэдэхэ байба гээшэб»,—гэжэ бага тээлмэрдэн алдабашье, мүһөөгөө үгтэхэгүй гэжэ һанаһан Рабжур үбгэн:

—Аа, бэшэ aаб даа, тэрэтнай үргэмэл гүлгэдтэй байһан юм,—гэжэрхибэ.

Урдань Анаа нютагта туйлай ехэ бар хүсэтэй, бага шүүдэнгышэг Арьяа Базар гэжэ хүн һуугаа һэн гэлсэдэг. Арьяа Базар эдихэдээшье, хүдэлхэдөөшье 6—7 хүнтэй тэн юм һэн ха. Нэгэтэ нютагай баяшуулай хэдэн хүбүүд баабгайда гарая, араһыень шамдал үгэхэбди гэжэ Базарые идхахадань, тэрэнь зүбшөөгөө юм ха. Үглөөдэрынь эртэлжэ тэдэнэр Анаагай хүбшые дабажа, хахад үдэр багта баабгайн эшээ олобод. Арьяа Базараа эшээнэй нүхэнһөө тээ холохон байлгаад: «Ши эндээ угтаад байгаарай, маанадай баабгайе алахадамнай хамһалсахаш» гээд бэшэниинь эшээгээ онгилжо оробо. Уданшьегүй гажа буруу абяан гаража, баабгайн зантагар хара тархи нүхэнэй амһараар бултайба. Хүшүүргэдэжэ байһан хүбүүд хоорондоо эмнилсээд баабгайгаа зорюута табижархи... Баабгайшье нүхэнһөө харбаһ... мондол харайн гаража, Баз... шэ шуумайшаба. Базарта ... мүртөө, хоёр хойто хүл дээр... жо зүүн һабараараа бии ш... раа альгадажархиба ха. Арь... зар тэрээ руу оро бодогүй ... башье, шуумар түргөөр хүл ... бодожо, баабгайтай хам тэб... шэбэ. Үнишье болонгүй, ... абяан һула боло болоһоор ... һэн. Баабгайнгаа хүдэлхөө ... до Арьяа Базар хүбүүдтэе ... «Үгы, энээнээ һалгайбша ... хэлэхээ яагаа зомта?»—гээ ... гэлсэдэг.

Ж. ЖАНЧИ...

ШОГ, ЁГТ...

Редактор Ц. О. ОЧИРО...

Манай адрес, телефонууд

АДРЕС ОБЪЕДИНЕННОЙ РЕДАКЦИИ: гор. Улан-Удэ, улица Ленина, 35. Телефоны: редактора —23-67, зам. редактора —38-42, зам. редактора —35-84, секретариата —27-... отделов: сельскохозяйственного производства и партийной жизни —47-59, 35-14, промышленного производства и парт... ной жизни —48-89, 33-61, корректорская —35-95.

Улица ЛЕНИНА, 26. Телефоны отделов: идеологическ... —24-74, советского строительства и быта —34-93, рабсель... ров и писем —25—41, 38-30, информации —32-74 и пере... дов —34-05.

гор. Улан-Удэ, типография управления по печати при Сове... Министров Бурятской АССР.

Н00109. Зак. № 475.

БУРЯАД ҮНЭН

4-дэхи нюур.
1964 оной майн 9.